ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας
Διευθυντοῦ τοῦ Ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Ψυχολογίας

Η ΕΠΙΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ἐφ' ὅσον ἡ Πολιτεία, ὡς φαίνεται, σοβαρῶς ἐσκέφθη τὴν ἀπὸ δεκαετηρίδων ἀναμενομένην μεταρρύθμισιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, καθῆκον ἔχομεν πάντες οἱ Ἕλληνες νὰ βοηθήσωμεν εἰς τὸ ἐθνοσωτήριον τοῦτο ἔργον, ἰδίᾳ δὲ οἱ εἰδικοὶ ἐξ ἡμῶν.

Ἀπὸ τοιαύτης σκέψεως ὁρμώμενοι ἐθεωρήσαμεν ὑποχρέωσιν ἡμῶν νὰ φέρωμεν εἰς φῶς τὰς κατὰ τὰς πολυώρους συνεδρίας ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀνακοινωθείσας γνώμας ἡμῶν, ἐπαρκῶς, ὑποθέτομεν, δικαιολογουμένας καὶ ἐπωφελεῖς καὶ διὰ τοὺς πολιτικοὺς καὶ διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ διὰ πάντα πονοῦντα τὴν Ἑλληνικὴν Νεότητα καὶ τὸ Ἔθνος.

Ἡ ἀπὸ τοῦ 1911 καὶ 1932, ὁπότε ἐπεχειρήθη ἡ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἔθνους μεταρρύθμισις τῆς Παιδείας, γοργὴ ἐξέλιξις καὶ μεταβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ μας καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ἐπελθοῦσαι μέγισται ἀνάγκαι, ἐπιβάλλουν τὴν ταχεῖαν ἀναπροσαρμογὴν τῆς παιδείας ὥστε αὕτη νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἐπιτακτικωτάτας ἀνάγκας αὐτῆς τοῦ παρόντος καὶ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος.

Καὶ εἶναι αἱ ἀνάγκαι αὗται παντοῖαι, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, τὸν οἰκονομικὸν βίον, τὸν πολιτικὸν βίον καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, τὴν χρονικὴν διάρκειαν ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως, τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν βίον, τὸν μαθητικὸν πληθυσμόν, τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀγωγῆς, τὴν νεοελληνικὴν νοοτροπίαν, τὸν πολιτισμὸν τοῦ Ἕλληνος τῆς σήμερον[1] καὶ τὸν Ἕλληνα Διδάσκαλον καὶ ἀναμορφωτὴν μικρᾶς καὶ μεγάλης Κοινωνίας.

Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας δέον κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ τῶν κάτωθι:

---

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Τὰ σημερινὰ προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως, τόμ. Α' Προβλήματα τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως, Ἀθῆναι 1929.

1. Διοίκησις τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς *Διοικήσεως* τῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι αὕτη ἀποτελεῖ τὸν «*ἐγκέφαλον*» ἐξ οὗ κατευθύνεται ἡ ὅλη παιδεία τοῦ Ἔθνους. Ὅταν δ' ὁ ἐγκέφαλος οὗτος ὑγιαίνῃ, τότε καὶ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ Ἔθνους ὑγιαίνει, τοὐναντίον δὲ ἡ ἐκπαίδευσις νοσεῖ, ὅταν ἡ Διοίκησις νοσῇ.

Ὁποία ἡ ἐπιβαλλομένη διοίκησις τῆς ἐκπαιδεύσεως; Ἡ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου συγκεντρωτικὴ διοίκησις τῆς παιδείας καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς συγκεντρωτικὴ γραφειοκρατία.

Ἡ ἀντίθετος πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς χώρας, τὸ βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἀποκεντρώσεως καὶ αὐτοδιοικήσεως, διοίκησις καὶ λειτουργία τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ οὐχὶ σπανίως ἀποτελμάτωσις εἰς τὸ κέντρον τῶν ζητημάτων τῶν μακρὰν αὐτοῦ σχολείων.

Ἡ μέχρις ἐξευτελισμοῦ πολλάκις τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ταπείνωσις εἰς τοὺς διαφόρους κομματάρχας καὶ πολιτικοὺς πρὸς λύσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν των προβλημάτων (διορισμοῦ, μεταθέσεως, προαγωγῆς κλπ.).

Ἡ ἔλλειψις ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀμίλλης πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς διαφόρους ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας, ἐπιβάλλουν ἐπιτακτικώτατα τὴν ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀπελευθέρωσιν τῆς παιδείας, τιθεμένης ὡς *μονάδος* ἐκπαιδευτικῆς τῆς *Νομαρχιακῆς περιφερείας*, ἢ τῆς Γενικῆς ἐπιθεωρήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ ἀποκεντρούμεναι καὶ αὐτοδιοικούμεναι αὗται ἐκπαιδευτικαὶ περιφέρειαι θὰ ἐξαρτῶνται καὶ θὰ κατευθύνωνται ἐκ τοῦ κέντρου, *μόνον εἰς τὰς γενικωτάτας ἀρχὰς τῆς παιδείας* καὶ θὰ ἀφίενται ἐλεύθεραι μὲ τὸν Διευθυντὴν αὐτῶν καὶ τὸ Νομαρχιακὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, εὐρυνόμενον τῇ συμμετοχῇ ἐπιλέκτων μελῶν τῆς κοινωνίας (καὶ τοῦτο πρὸς σύνδεσιν αὐτῆς μετὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων), νὰ προσαρμόσωσι τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας των ἀναλόγως τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγκῶν.

Οὕτω καὶ τὰ ἀνωτέρω ἐλαττώματα τῆς διοικήσεως βαθμηδὸν θὰ ἐκλείψωσι καὶ οἱ παντὸς εἴδους πολιτευόμενοι θὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ ὄχλου τῆς «μεσιτείας» των πρὸς τοὺς διαφόρους Ὑπουργοὺς ὑπὲρ τῶν «προστατευομένων» των διδασκάλων, καὶ οἱ ἀριστεῖς ἐξ αὐτῶν εἰς ἑκάστην περιφέρειαν ἐλευθέρως θὰ δύνανται νὰ ἀμιλλῶνται πρὸς ἄλλων περιφερειῶν λειτουργούς, ὄχι μόνον πρὸς ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων των, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναγέννησιν καὶ ἀναμόρφωσιν τῆς ὅλης κοινωνίας τῆς περιφερείας των, πρᾶγμα, ὅπερ εἶναι ἔργον τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων κυρίως τοῦ Ἔθνους. Ἐπὶ πλέον δὲ τὸ Νομαρχιακὸν τοῦτο Συμβούλιον ἐφορεῦον τῆς ὅλης ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων καὶ ἔτι περισσότερον τῶν διδασκάλων, οἰκονομικάς τε καὶ πνευματικὰς θὰ δύναται

νὰ θεραπεύῃ, καὶ τὸ ἔμψυχον ὑλικὸν τῆς παιδείας νὰ ἀμείβῃ καὶ νὰ παρωθῇ καὶ πρὸς ἀνάτασιν καὶ διαρκῆ πρόοδον νὰ βοηθῇ.

2. Ἡ ἕνεκα τῶν κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον αὐξανομένων ἐφευρέσεων γοργὴ μεταβολὴ καὶ ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ μας, ἐπιβάλλει τὴν κατὰ δεκαετίαν τοὐλάχιστον, καὶ οὐχὶ μετὰ ἥμισυν σχεδὸν αἰῶνα, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ στατιστικῶν δεδομένων ἐπιστημονικὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς παιδείας συμφώνως πρὸς τὰς παρουσιαζομένας ἐξ αὐτῆς ἀνάγκας. Ἡ αὐτὴ ταχεῖα μεταβολὴ ἐπιβάλλει καὶ ὁμοιόμορφον συντονισμὸν ἑνιαίας ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, κατευθυνομένης ὑπὸ *μονίμου ὑφυπουργοῦ* τῆς παιδείας, *ἐκπαιδευτικοῦ πείρας*, ἀδιαβλήτου κατὰ τὸ ἦθος καὶ πολιτικῶς ἀχρωματίστου. Οὗτος, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, οὗτινος τὰ μέλη θὰ ἀναλάβωσι τὴν ἐποπτείαν καὶ καθοδήγησιν ὡρισμένων ἕκαστον ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν, θὰ κατευθύνῃ τὴν ὅλην ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν ἐν ταῖς γενικωτάταις αὐταῖς γραμμαῖς.

Ἡ ὕπαρξις τοῦ μονίμου τούτου ὑφυπουργοῦ ἐπιβάλλεται ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς του, τὸ ὕψιστον Ὑπουργεῖον, τὸ τῆς Παιδείας, σπανίως ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ Ὑπουργὸν ἐκπαιδευτικόν. Κατὰ κανόνα δὲ πολιτικοὶ τυχόντες τοῦ πτυχίου τῆς νομικῆς ἀνῆλθον εἰς τὸν ὑπουργικὸν τοῦτον θῶκον.

Ὁ Ὑφυπουργὸς οὗτος, καθ' ἕκαστον ἔτος καὶ δὴ κατὰ τὸ θέρος, θὰ προεδρεύῃ συνεδρίου τῶν Διευθυντῶν τῆς παιδείας καὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου πρὸς γνῶσιν τῶν ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀναγκῶν καὶ συντονισμὸν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς παιδείας, εἰσηγούμενος εἰς τὸν Ὑπουργὸν καὶ τὴν Κυβέρνησιν τὰ ληπτέα ἑκάστοτε νομοθετικὰ μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῆς παιδείας.

3. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἑλληνικῆς παιδείας δέον νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμόν, τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ τὴν μακραίωνα καὶ ἔνδοξον ἱστορίαν μας, ἐν συσχετίσει πρὸς τὸν πραγματισμὸν καὶ τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Τοιαύτη δὲ φιλοσοφία εἶναι ὁ ἰδεαλισμός, ἡ ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία περὶ κόσμου καὶ βίου. Δι' αὐτῆς τὰ μάλιστα ἡ Ἑλλὰς ἐμεγαλούργησε καὶ ἵδρυσε τοὺς δύο πολιτισμούς της καὶ ἐδίδαξε καὶ διδάσκει τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα, ὁ δὲ ἄνθρωπος γενικώτερον δι' αὐτῆς ὑψοῦται πρὸς τὴν «θέαν τῶν ἄνω» (ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὴν φράσιν τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος), τὴν ἁρμονίαν, τὸ κάλλος, τὸν ρυθμόν, τὴν τάξιν, τὸν κόσμον τοῦ Σύμπαντος, τὴν *Θεότητα* δηλονότι, πρὸς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ τείνῃ πρὸς ἐξομοίωσιν.

4. Κύριος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἑπομένως πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ μόρφωσις τοῦ ἀτόμου εἰς *ἠθικὴν προσωπικότητα*, μόνην ἱκανὴν ὥστε καὶ αἱ τρεῖς ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου ἤτοι ἡ διανοητική, ἡ βουλητικὴ καὶ ἡ συναισθηματικὴ ἐν συνόλῳ νὰ καλλιεργῶνται, καὶ ὁ ἄνθρωπος «*ἀναθρῶν*», κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, νὰ κανονίζῃ τὸν βίον συμφώνως πρὸς τὰς ἀμεταβλήτους καὶ αἰωνίου κύρους ἀξίας καὶ τὴν θείαν ἐν ἑαυτῷ μοῖραν, διάγων ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς ἄλλους συνανθρώπους του. Ὁ ἀτομικός, μορφωτικὸς οὗτος σκοπὸς εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, τὸν ὁποῖον ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Πλάτων ἐκήρυξαν καὶ βραδύτερον ὁ Κομένιος καὶ ὁ Πεσταλότση. Καὶ θὰ ἠδύνατο ὁ σκοπὸς οὗτος νὰ εἶναι ὁ μόνος ἐν τῇ ἀγωγῇ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς νεότητος, ἂν ἡ σημερινὴ κοινωνία ἦτο στατικὴ καὶ ἀνεξέλικτος ἢ ἂν βραδύτατα μετεβάλλετο.

5. Ἀλλ' εἰς μίαν κοινωνίαν, ὡς ἡ σημερινή, διαρκῶς καὶ γοργῶς μεταβαλλομένην καὶ ἐξελισσομένην πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν κατὰ γεωμετρικήν, ὡς εἶπον, πρόοδον (πρβ. τὴν ἐπίδρασιν μόνον μιᾶς ἐφευρέσεως, τοῦ *ραδιοφώνου* εἰς τὴν ἀπὸ δεκαετίας ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας)[1] τὸ ἄτομον δὲν ἀρκεῖ νὰ καταστῇ *ἀτομικῶς* ἐπαρκές, ὀφείλει νὰ καταστῇ καὶ *κοινωνικῶς* ἐπαρκές, δυνάμενον νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ πρόοδον τῆς κοινωνίας. Διότι ἀτομικὴ ἀνάπτυξις ἄνευ ἀσκήσεως εἰς κοινωνικὴν ὑπηρεσίαν, ὄχι μόνον δύναται νὰ μὴ εἶναι ἐπωφελής, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ καταστρεπτική. Διὰ τοῦτο ἡ ἀγωγὴ ὀφείλει, παρὰ τὸν ὡς ἄνω ἀτομικὸν σκοπόν, δι' οὗς λόγους ἀλλαχοῦ πραγματευόμεθα[2], νὰ παρασκευάζῃ τοὺς τροφίμους ἀπὸ τοῦ σχολείου καὶ δὴ καὶ τῆς Μέσης Παιδείας ἱκανοὺς καὶ διὰ τὴν *ζωήν*, ἱκανοὺς νὰ ἐκμανθάνωσι τὸν τρόπον τῆς συμμετοχῆς καὶ προσαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὴν σύγχρονον ἐκπολιτιστικὴν δημιουργίαν καὶ *ζωὴν* τῆς κοινωνίας καὶ νὰ ἀποκτῶσι τὰ μέσα, δι' ὧν αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ προάγεται καὶ νὰ βελτιώνεται.

6. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἕλλην ἔφηβος ζῇ ἐν *πολιτεύματι δημοκρατικῷ* καὶ ὀφείλει *αὐτὸς* νὰ λαμβάνῃ τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὰ προβλήματα τῆς πολιτικῆς του ζωῆς καὶ νὰ φέρῃ *αὐτὸς* τὰς εὐθύνας καὶ ὄχι εἷς ἢ ὀλίγοι (οἱ ἑκάστοτε πολιτικοὶ τοῦ τόπου), ἔχει ἀνάγκην καὶ *πολιτικῆς* μορφώσεως εἰς τὰ δικαιώματα καὶ *τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸ παντός*, ἵνα ἐπιτελῇ εὐσυνειδήτως τὸ καθῆκόν του, ὡς συνεργαζόμενος ἄνθρωπος, ὡς ἀρχόμενος ἢ ἄρχων πολίτης καὶ νὰ μετέχῃ ἐπωφελῶς ὡς μέλος τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ὁμάδων *ἀσκούμενος* εἰς τὸ «ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι μετὰ λόγου» εἰς τὴν αὐτοδιοικου-

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Κοινωνιολογία, Β' ἔκδ., σελ. 280 - 289.
2. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Τὰ προβλήματα τῆς Μ. Παιδείας, 1929.

μένην σχολικήν του κοινότητα καὶ διαφωτιζόμενος δι' εἰδικοῦ μαθήματος *πολιτικῆς ἀγωγῆς*.

Εἰς τοῦτο, εἰς μὲν τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ δὴ εἰς τὴν Ε' τάξιν θὰ διδάσκωνται τοιαῦται γνώσεις, οἷον: τὰ καθήκοντα τοῦ Δημάρχου καὶ αἱ ὑποχρεώσεις ἡμῶν: Πῶς θὰ κάμωμεν εὔμορφον τὸ χωρίον μας. Πῶς λειτουργεῖ τὸ ταχυδρομεῖον. Ποῖον τὸ ἔργον τοῦ Νομάρχου, τοῦ ἱερέως κλπ. Εἰς τὴν Ϛ' τάξιν: Πῶς θὰ πολεμῶμεν τὰς μεταδοτικὰς ἀσθενείας, πόθεν ἔρχεται τὸ νερὸ ποὺ πίνομεν, τὸ γάλα, αἱ τροφαὶ κλπ. Εἰς δὲ τὸ Γυμνάσιον θὰ περιλαμβάνωνται αἱ ἀπαραίτητοι γνώσεις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, τῶν τριῶν τοῦ κράτους ἐξουσιῶν, τῆς φορολογίας καὶ τῶν καθηκόντων ὡς πρὸς ταύτας τοῦ πολίτου, τῶν Νοσοκομείων, τῶν Φυλακῶν, *τῶν καθηκόντων ἰδιαιτέρως* καὶ δικαιωμάτων τοῦ χρηστοῦ πολίτου καὶ ἄσκησις αὐτῶν θὰ γίνεται εἰς τὴν *αὐτοδιοικουμένην* σχολικήν των κοινότητα. Ἡ ἐπιτυχὴς τ.ἔ. πολιτικὴ ἀγωγὴ συνίσταται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν δικαιωμάτων καὶ *καθηκόντων* τοῦ πολίτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἄσκησιν καὶ ἐπιτέλεσιν τούτων. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Μ. ἐκπαιδεύσεως θὰ γίνεται μελέτη καὶ ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωήν των, κατὰ δὲ τὸ τελευταῖον ἔτος θὰ διδάσκεται συστηματικῶς ἴδιον μάθημα στοιχείων *Κοινωνιολογίας*.

Κατὰ ταῦτα *δεύτερος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ὁ κοινωνικοπολιτικός*.

7. Ἐπειδὴ βάσις πρὸς ζωήν, καὶ δὴ κατὰ κανόνα καὶ ἠθικήν, εἶναι ἡ *οἰκονομικὴ* ἐπάρκεια καὶ οἰκονομικὴ εὐημερία, ἀνάγκη ἀπὸ τοῦ σχολείου καὶ δὴ τοῦ τῆς Μέσης παιδείας νὰ προπαρασκευάζεται ὁ Ἕλλην νέος καὶ ἡ Ἑλληνὶς πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπάρκειαν κατόπιν προσανατολισμοῦ καὶ εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ ἁρμόζον εἰς αὐτοὺς ἐπάγγελμα. Τρίτος κατὰ ταῦτα σκοπὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς δέον νὰ εἶναι ὁ *ἐπαγγελματικός*.

Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι σκοποὶ δέον νὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τὸ ἄτομον οὐ μόνον ἀτομικῶς ἐπαρκές, ἀλλὰ καὶ *κοινωνικῶς ἐπαρκές*, ἐξυπηρετοῦν καὶ προάγον οὐ μόνον τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον ἔθνος καὶ μὴ ἀντιτιθέμενον, ἐφ' ὅσον θὰ συνέφερεν εἰς τὸ ἔθνος, εἰς τὴν πραγμάτωσιν μίαν ἡμέραν τῆς συμπολιτείας τοῦ ἑνιαίου κόσμου.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω σαφὲς καθίσταται ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς μάλιστα δ' ἐν τῇ Μέσῃ Παιδείᾳ δέον νὰ εἶναι τριπλοῦς: α) *ἀτομικός, μορφωτικός*, δι' ἀναπτύξεως τοῦ ἐφήβου εἰς ἠθικὴν προσωπικότητα· β) *κοινωνικοπολιτικὸς* καὶ γ) *ἐπαγγελματικός*, ἐξυπηρετῶν τὴν προαγωγὴν τοῦ ἀτόμου, τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Ἔθνους καί, ἐφ' ὅσον θὰ συμφέρῃ εἰς τὸ Ἔθνος, ἐξυπηρετῶν τὴν ἵδρυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς Συμπολιτείας τοῦ ἑνιαίου κόσμου.

Τίνες αἱ ἀπαιτήσεις πρὸς πλήρωσιν τοῦ τριπλοῦ σκοποῦ τούτου τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς, θὰ ἴδωμεν περαιτέρω.

8. Ἡ ἐπιβαλλομένη, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, *ἰδεαλιστικὴ* φιλοσοφία τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πάντοτε μέν, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὰς σημερινὰς ἡμέρας τῆς πρὸς τὸν ὑλισμὸν τροπῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς κοινωνίας καὶ τοῦ *ἀνικανοποιήτου* παντὸς σχεδὸν ἐργάτου ἢ ἐργοδότου, ὁσαδήποτε ὑλικὰ μέσα καὶ ἂν οὗτος ἀποκτήσῃ, ἀπαιτεῖ στοιχειώδη *ἰδεολογικὴν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν* τῶν μελλόντων ταγῶν τῆς κοινωνίας, οἵοι εἶναι μικροὶ μὲν ταγοί, οἱ ἀπὸ τοῦ Γυμνασίου ἐξερχόμενοι, μεγάλοι δ' ὁδηγοί, οἱ ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνωτάτων σχολῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου. Τοῦτο προϋποθέτει, παρὰ τὰ ψυχία ποὺ παρέχονται εἰς τὴν εἰς τὰ Γυμνάσια ἐν χρήσει ψυχολογίαν[1] περὶ ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς, προϋποθέτει εἰσαγωγὴν στοιχείων τῆς ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας περὶ κόσμου καὶ βίου, δι' ἧς νὰ δίδεται ἀπάντησις εἰς τὰ ζωτικώτατα προβλήματα τῆς μελλούσης νὰ ὁδηγήσῃ τὴν κοινωνίαν σημερινῆς νεότητος. Ταῦτα δὲ εἶναι: Ὑπάρχει Θεός; Τίς ἡ ἔννοια αὐτοῦ; Τί εἶναι μακρόκοσμος καὶ ποῖον τὸ νόημά του; Τί εἶναι μικρόκοσμος καὶ ποῖον τὸ νόημά του; Τίς ἡ ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ; Τίς ἡ ἔννοια τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ; Τίς ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Σύμπαν; Ὑπάρχει σχέδιον καὶ σκοπὸς εἰς τὴν φύσιν; ὑπάρχει ψυχή; τί ἀπογίνεται αὕτη μετὰ θάνατον; καὶ ἄλλα, περὶ ὧν εἰς τὴν ταπεινήν μας προσπάθειαν ἀπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «*Προμηθεὺς*» πραγματευόμεθα (τόμοι 1-6).

9. Δεδομένου ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἀρχαία καὶ βυζαντινή, τὴν ἰδεαλιστικὴν φιλοσοφίαν ἐξυπηρετεῖ, ἀνάγκη αὕτη εὐρέως νὰ πλουτίσῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος καὶ δὴ περισσότερον ἄλλων ἐθνῶν, εἰς πᾶν εἶδος σχολείου τῆς Μέσης ἰδίᾳ ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ πλουτισμὸς οὗτος καὶ ἡ μόρφωσις τῶν ψυχῶν τῶν Ἑλληνοπαίδων θὰ ἐνισχυθῇ βαθμιαίως ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μέχρι τέλους τοῦ Γυμνασίου, τῶν μαθητῶν μελετώντων ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἀρχαίων κειμένων κατὰ κύριον λόγον, καὶ συμπληρωματικῶς κατ' οἶκον ἀπὸ καλῶν μεταφράσεων, αἵτινες θὰ τυγχάνουν ἐγκρίσεως προηγουμένως παρ' εἰδικῶν φιλολόγων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ λέγω πρῶτον *ἐκκλησιαστικῶν*, διότι ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ δὴ πρὸς τὴν ἐξ αὐτῆς συνάδουσαν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἠθικοῦ των χαρακτῆρος, δέον νὰ γίνῃ διὰ τῶν πλησιεστέρων καὶ γνωστοτέρων εἰς τὸν ἑλληνόπαιδα, τῶν καλλιστευμάτων δηλ. τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀκούει εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Δὲν θὰ διδαχθῶσι τοῦ Ξενοφῶντος λοιπὸν

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου-Σ. Παρασκευᾶ, Στοιχεῖα ψυχολογίας, 1957.

πρῶτον οἱ μαθηταί μας τὸ «Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος», οὐδὲ τοὺς Φιλιππικοὺς καὶ Ὀλυνθιακοὺς τοῦ Δημοσθένους οἱ Ἑλληνόπαιδες, ἀλλὰ τὰ εἰς ἀρχαίαν γλῶσσαν γεγραμμένα καὶ εὐφραίνοντα τὸν σπουδάζοντα τῆς ἱερᾶς Ὑμνογραφίας καὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας τὰ ἀριστουργήματα[1] καὶ τοῦ Χρυσοστόμου τοὺς θείους λόγους πρῶτον, ἀκολούθως δὲ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πλούταρχον καὶ τὸν Αἰσχύλον καὶ ἀκόμη καὶ τὸν Πίνδαρον, ὡς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος ἐγένετο καὶ γίνεται.

Οὕτως ὁ τελειόφοιτος τοῦ Γυμνασίου θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποφοιτήσῃ, ἀφοῦ γευθῇ τῶν σπουδαιοτέρων ἀριστουργημάτων τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ τῆς ποιήσεως τῆς τε βυζαντινῆς, ἀρχαίας καὶ νεωτέρας, ὅση εἰς τὴν ἰδεαλιστικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν συντείνει. Οὕτω καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν, νομίζομεν, περὶ *ἐκπαιδεύσεως ἑλληνικῆς, βασιζομένης ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.*

10. Ἡ γλῶσσα τοῦ σχολείου. Δεδομένου ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἁπλῶς ὄργανον πρὸς ἔκφρασιν τῶν σκέψεων ἡμῶν ἢ κατανόησιν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ *ὄργανον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς σκέψεως*, πᾶν ἰδίωμα γλωσσικὸν πτωχόν, πᾶσα γλῶσσα μὴ ἐσταθμημένη, γλῶσσα κατ' οὐσίαν ἄνευ γραμματικῆς λόγῳ τῶν πολυαρίθμων ταύτης ἐξαιρέσεων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ ἀπαιτούμενον καὶ ἀναγκαῖον ὄργανον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοήσεως. Ὁ πλοῦτος τοῦ λεξιλογίου τοῦ ἀτόμου εἶναι κριτήριον καὶ δείκτης τῆς ἑκάστοτε πνευματικῆς του ἀναπτύξεως, διὸ καὶ εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν κλιμάκων τῆς εὐφυΐας ἓν ἐκ τῶν κριτηρίων εἶναι καὶ τὸ τοῦ λεξιλογίου. Κατὰ ταῦτα σκοπὸς τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἡ παροχὴ ἑνὸς οἱουδήποτε ὀργάνου πρὸς ἐπικοινωνίαν, ἀλλὰ 1ον μὲν ἡ αὔξησις τοῦ λεξιλογίου καὶ τῆς ἱκανότητος πρὸς κατανόησιν τῆς σημασίας αὐτοῦ, 2ον δὲ ἡ ἀκριβολογία περὶ τὴν ἔκφρασιν. Ταῦτα κατορθοῦνται διὰ καλλιεργείας τοῦ εἰς ἑκάστην ἡλικίαν ἀναλόγου γλωσσικοῦ πλούτου, ἥτις καλλιέργεια δέον νὰ ἐξακολουθῇ εἰς καλλιέπειαν, ὕφος, σύνταξιν καὶ εὔρυνσίν του δι' ὅλης τῆς Μ. ἐκπαιδεύσεως καὶ χρησιμοποίησιν αὐτοῦ γραπτῶς μὲν διὰ τῶν *ἐκθέσεων* καὶ ἄλλων γραπτῶν ἐργασιῶν, προφορικῶς δὲ διὰ τοῦ μαθήματος τῆς *στοιχειώδους ρητορικῆς*, μαθήματος ὑπάρξαντος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ ἀπαλειφθέντος ὅταν ἤρχισεν ἡ *ἀντιγραφὴ καὶ ἡ μίμησις ξένων συστημάτων*, μαθήματος ἀπαραιτήτου εἰς μίαν φιλελευθέραν, δημοκρατικὴν χώραν, ὡς ἡ Ἑλλάς.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐπιβάλλει δι' ἑκάστην τάξιν τοῦ σχολείου τὸ μὲν χρῆ-

---

1. Πρβλ. τὸ «Χρυσοπλοκώτετε πύργε καὶ δωδεκάτειχε πόλις». Τὸ «πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον». Τὸ «Σὲ ὑμνοῦμεν», τὰ ἀπολυτίκια, τὸ Χερουβικόν, τοὺς λόγους τῶν Πατέρων κ.λ.π.

σιν γλώσσης ἀναλόγου πρὸς τὴν διανοητικὴν βαθμίδα τῶν διδασκομένων, τὸ δὲ καλλιέργειαν ἢ πλουτισμὸν ἑκάστοτε τῆς γλώσσης βαθμιαίως καὶ σταθερῶς, οὕτως ὥστε νὰ διαμορφωθῇ ὄργανον ὁμοιομόρφου γλώσσης, ἁπλοποιουμένης τῆς νῦν καθαρευούσης, ἀνυψουμένης δὲ καὶ πλουτιζομένης τῆς σήμερον πολυτύπου δημοτικῆς γλώσσης, καὶ ἀναγνωριζομένης μιᾶς ὀρθογραφίας, τῆς ἱστορικῆς, ὡς συμφώνου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν[1].

---

1. Ἀλλὰ πῶς θὰ γίνῃ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς μητρικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἁπλῆν καθαρεύουσαν;

Διὰ τὴν ὁμαλὴν καὶ φυσικὴν εἰσαγωγὴν τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς μητρικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Ἔθνους, τὴν ἁπλῆν καθαρεύουσαν, δέον ὅπως διδαχθῶσι τὰ κάτωθι γραμματικὰ στοιχεῖα, κατὰ σειρὰν καὶ τάξιν, ὡς ἀκολούθως:

Εἰς τὴν Α΄ τάξιν

1) Ὀνομασία τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς κατατάσσονται πρὸς διδασκαλίαν κατὰ τὰς περὶ τὴν γραφὴν αὐτῶν δυσχερείας.
2) Συνδέσεις συμφώνων μετὰ φωνηέντων εἰς διφθόγγους λέξεις καὶ συλλαβάς, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς πολυφθόγγους.
3) Διάκρισις καὶ ὀνομασία τῶν τόνων, τῶν πνευμάτων καὶ τῶν διαφόρων γραφῶν τῶν φωνηέντων (*ε-αι, ο-ω, ι-η-υ-ει-οι* κλπ.).
4) Ὀρθογραφικὴ ἄσκησις τῶν κοινοχρήστων ἰδίᾳ λέξεων, 50 τὸν ἀριθμὸν διὰ τὴν α΄ τάξιν ἐκ τῶν 1000, αἵτινες εὑρέθησαν ὡς συχνόταται, εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ψυχολογικοῦ Ἐργαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τῷ 1939.
5) Διάκρισις τοῦ κόμματος, τῆς τελείας, τῆς στιγμῆς καὶ τοῦ ἐρωτηματικοῦ.
6) Τονισμὸς τοῦ *ε* καὶ τοῦ *ο* καὶ τῆς προπαραληγούσης.

Εἰς τὴν Β΄ τάξιν

1) Ἐκμάθησις τῆς ὀρθογραφίας τῶν εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀναλογουσῶν ἐν συνόλῳ 125 μετὰ τῶν 50 τῆς πρώτης.
2) Ἀντιγραφὴ μικροῦ κειμένου γρσφέντος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἐξετασθέντος ὀρθογρσφικῶς.
3) Ἀντιγραφὴ μικροῦ τμήματος ἀναγνωσθέντος ἀναγνώσματος ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ, τὸ ὁποῖον πρότερον ἐξητάσθη ὀρθογραφικῶς.
4) Γραφὴ προτάσεων, ποὺ σχηματίζουν ἐλευθέρως οἱ μαθηταί, ἀποκρίσεις εἰς ὀλίγα ἐρωτήματα γραφέντα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ πίνακος.
5) Ἀσκήσεις εἰς τὸ διακρίνειν πρακτικῶς τὰ ἄρθρα, τὸ οὐσιαστικόν, τοὺς ἀριθμούς, λέξεις αἵτινες ἐκφράζουν ἐνέργειαν καὶ λέξεις αἵτινες ἐκφράζουν ἰδιότητας.
6) Μικραὶ προτάσεις, εἰς ἃς ἐμφανίζονται ἐνεστωτικοὶ τύποι ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἀποφευγομένου ὅμως τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἐννοιῶν τοῦ ἄρθρου, τοῦ οὐσιαστικοῦ, τοῦ ἐπιθέτου κλπ.
7) Πρακτικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῶν τονικῶν σημείων.

Εἰς τὴν Γ΄ τάξιν

1) Ἄσκησις περὶ τὸν ὀρθὸν χωρισμὸν τῶν λέξεων εἰς συλλαβάς.
2) Ἄσκησις περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐρωτηματικοῦ, τοῦ θαυμαστικοῦ καὶ τῶν λοιπῶν σημείων τῆς στιξεως.

Εἶναι καιρός, ἂν ἐνδιαφερώμεθα, ἂν λυπώμεθα τὰ δυστυχῆ Ἑλληνόπουλα, νὰ παύσωμεν χρησιμοποιοῦντες τὸ Σχολεῖον ὡς παλαίστραν τῶν γλωσσικῶν μας πεποιθήσεων. Τὸ πεδίον τῶν τοιούτων ἀγώνων εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι εἶναι ἐκτὸς τοῦ Σχολείου. Εἰς τὸ Σχολεῖον *μία γλῶσσα, μία ὀρθογραφία* καὶ *μία γραμματικὴ* θὰ ὑπάρχῃ.

Ἡ τακτικὴ τῆς τελευταίας τεσσαρακονταετίας ἀρκετὰ μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὰ

---

3) Διάκρισις τῆς κυρίας ἀπὸ τῆς δευτερευούσης ἐν γένει προτάσεως (πρακτικῶς) καὶ τοῦ εὐθέος ἀπὸ τοῦ πλαγίου λόγου.
4) Ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία.
5) Ρήματα ἰδίᾳ δηλωτικὰ ἐνεργείας καὶ καταστάσεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ α΄ ἑνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ὁριστικῆς.
6) Σχηματισμὸς τοῦ ἐνεστῶτος τῶν βαρυτόνων.
7) Οἱ κύριοι χρόνοι τοῦ ρήματος (ἐνεστώς, μέλλων, ἀόριστος).
8) Συνήθη ἀσυναίρετα ὀνόματα πασῶν τῶν κλίσεων κατὰ γένη καὶ καταλήξεις ἄνευ διακρίσεως τῶν κλίσεων (ἀρσενικὰ εἰς **-ος**, οὐδέτερα εἰς **-ον**).
9) Πρακτικαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ τονισμοῦ.
10) Σχηματισμὸς τοῦ πληθυντικοῦ.
11) Σχηματισμὸς τῆς γενικῆς καὶ τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἑνικοῦ εἰς πληθυντικόν.
12) Παραθετικά.
13) Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου.
14) Ἄσκησις ὀρθογραφικὴ ἐπὶ 250 ἐν συνόλῳ ἐκ τῶν ὡς ἀνωτέρω εὑρεθεισῶν 1000 κοινοχρήστων λέξεων συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰς τὴν προηγουμένην τάξιν λέξεων.

Εἰς τὴν Δ΄ τάξιν

1) Ἐπανάληψις ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν δεδιδαγμένων ἐκ τῆς γραμματικῆς.
2) Διάκρισις τῶν περισπωμένων ρημάτων.
3) Τὰ στοιχειωδέστερα καὶ ἀναγκαῖα ἐκ τῆς συναιρέσεως.
4) Σχηματισμὸς τῶν περισπωμένων τῆς α΄ καὶ τῆς β΄ συζυγίας εἰς τὸν ἐνεστῶτα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα τῆς ὁριστικῆς.
5) Τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα περὶ τῆς αὐξήσεως.
6) Ἐπανάληψις περὶ κλίσεως τῶν ὀνομάτων.
7) Κλίσις τῆς προσωπικῆς καὶ τῆς κτητικῆς ἀντωνυμίας.
8) Ἐπανάληψις περὶ τῶν παραθετικῶν (**-ότερος, -ότατος**).
9) Ὀρθογραφικὴ ἄσκησις ἐπὶ τῶν ἀναλογουσῶν εἰς τὴν τάξιν 450 κοινοχρήστων λέξεων καὶ κατασκευὴ λέξεων συγγενῶν ἐκ παραγωγῆς ἢ ἐκ συνθέσεως. Συνήθη παράγωγα εἰς **-ία -εία -εια -οια -οσύνη**, εἰς **-μα -σις -της**.
10) Ἡ ἁπλῆ πρότασις· ἄσκησις περὶ τὸν σχηματισμὸν προτάσεων μὲ χρῆσιν τοῦ οὐσιαστικοῦ, ἀντωνυμίας, ρήματος καὶ ἐπιθέτου.
11) Προσδιοριστικαὶ προτάσεις διὰ τὴν πρακτικὴν κατανόησιν τῆς σημασίας τοῦ ἐπιρρήματος.

Εἰς τὴν Ε΄ τάξιν

1) Ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων.
2) Διάκρισις κλιτῶν καὶ ἀκλίτων.

παιδιά μας καὶ οἱ νέοι ἐπιστήμονες, λόγῳ τῆς πενταγλωσσίας μας ἀρκετὰ ὑπέφεραν καὶ ὑποφέρουν ἀκόμη καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῶν.

Τὸ Ἔθνος ὀφείλει νὰ συμφωνήσῃ ὅτι εἰς τὸ Σχολεῖον πάσης βαθμίδος μία πρέπει νὰ εἶναι ἡ γλῶσσα, ἡ ἐπίσημός του γλῶσσα. Ποία; Οὐδεμίαν δυσκολίαν θὰ εἴχομεν νὰ παραδεχθῶμεν οἱανδήποτε μορφὴν τῆς Δημοτικῆς γλώσσης, ἂν αὕτη εἶχε γραμματικὴν καὶ συντακτικόν, ἂν αὕτη εἶχε μίαν καὶ

---

3) Αἱ συνήθεις ἐκ τῶν προθέσεων, ἐπιρρημάτων, συνδέσμων, ἐπιφωνημάτων.
4) Ἀνάλυσις τῶν συνθέτων εἰς τὰ συνθετικὰ αὐτῶν μέρη.
5) Ἀσκήσεις περὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἀναλογουσῶν εἰς τὴν τάξιν ταύτην 750 κοινοχρήστων λέξεων καὶ τῶν συνθέτων (***εὐ- δυσ- δι- τρι- καλλ- ἀρχι- ἡμι- ώνυμος*** κλπ.).
6) Ὑποκοριστικά, πατρωνυμικά, ἐθνικά.
7) Παρατηρήσεις εἰς ἀσκήσεις περὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν εἰς ***-ινός, -εινός, -αῖος, -εῖος, -οῖος.***
8) Κλίσις ὀνομάτων. Διάκρισις τῶν κλίσεων. Τὰ συνηρημένα τῆς α' καὶ β' κλίσεως μόνον κατὰ τὸν συνηρημένον τύπον.
9) Σχηματισμὸς τῶν τριῶν γενῶν τοῦ ἐπιθέτου.
10) Τονισμὸς τῆς παραληγούσης τῶν εἰς **-α** θηλυκῶν ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰ εἰς **-α** οὐσιαστικά.
11) Τὰ εἰς ***-οῦς*** ἐπίθετα μόνον εἰς τὸν συνηρημένον τύπον.
12) Ἐπίθετα τῆς γ' κλίσεως.
13) Ὁμαλὰ καὶ ἀνώμαλα παραθετικά.
14) Ἀριθμητικὰ (ἀπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά, οὐσιαστικὰ καὶ ἐπιρρήματα).
15) Αἱ εὐχρηστότεραι ἀντωνυμίαι.
16) Ἔγκλισις τόνου.
17) Διάκρισις καὶ ὀνομασία τῶν χρόνων τοῦ ῥήματος.
18) Διάκρισις τῶν ἐγκλίσεων καὶ κλίσις αὐτῶν.
19) Ἀσκήσεις περὶ τὴν ὀρθὴν στίξιν.

Εἰς τὴν Ϛ' τάξιν

Ἐπανάληψις τῶν εἰς τὴν Ε' τάξιν διδαχθέντων, καὶ ἐπὶ πλέον:

1) Σχηματισμὸς καὶ ἀνάλυσις μετοχῶν.
2) Διάκρισις τῆς ἐξηρτημένης προτάσεως εἰς τὰ εἴδη αὐτῆς καὶ συσχετισμὸς αὐτῶν πρὸς τὰς οἰκείας μετοχὰς καὶ προσδιορισμούς.
3) Ἄσκησις περὶ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων - σχηματισμὸς ὁμάδων ἐτυμολογικῶς συγγενῶν λέξεων.
4) Ὀρθογραφικὴ ἄσκησις ἐφ' ὅλων τῶν 1000 κοινοχρήστων λέξεων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν παραγώγων[1].

---

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Ἔρευναι Ψυχολ. Ἐργαστηρίου. Αἱ χίλιαι μᾶλλον χρησιμοποιούμεναι λέξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸ ὀρθογραφικὸν πρόβλημα. Θεσσαλονίκη 1940.

τὴν αὐτὴν ὀρθογραφίαν, ἂν αὕτη δὲν ἔκοπτε τὸ νῆμα τῆς παραδόσεως, ἂν αὕτη ἦτο πλουσιωτέρα εἰς λεξιλόγιον καὶ ἀνέπτυσσεν ἑπομένως τὴν διάνοιαν περισσότερον ἄλλης μορφῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Δημοτικὴ ὑπολείπεται τῶν ἄλλων μορφῶν τῆς γλώσσης, ὁμοφωνία δὲ καὶ μεταξὺ τῶν Δημοτικιστῶν δὲν ὑπάρχει εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω τῆς γλώσσης ἀπαιτήσεις, ἄλλη πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπίσημος τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ σχολείου ἰδιαιτέρως ἡ γλῶσσα. Ποία;

Ἐκείνη, ἥτις εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν θέλησιν τῆς μεγάλης τοῦ Ἔθνους πλειονότητος καὶ τὴν ὁποίαν πάντες οἱ τελειόφοιτοι τοῦ ἑξαταξίου Δημοτικοῦ σχολείου ἀντιλαμβάνονται καὶ χειρίζονται. Εἶναι ἡ περισσότερον πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ Ἔθνους ἐγγύς, εἶναι ἡ σύμφωνος πρὸς τὸ Σύνταγμα τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, εἶναι ἡ περισσότερον τὸν ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμὸν ἐξυπηρετοῦσα, εἶναι ἡ ἔχουσα γραμματικὴν καὶ συντακτικόν, εἶναι ἡ περισσότερον ἐγγὺς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀθανάτων κλασσικῶν μας μὲ τὴν αὐτὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν αὐτὴν γραμματικήν, εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ἐφημερίδων μας, τῆς καθημερινῆς μας ἐγγράφου ἐπικοινωνίας, εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς ἐπισήμου ἐκδηλώσεως τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἥτις ὑφίσταται καὶ θὰ ὑφίσταται τὴν φυσικὴν καὶ ἀβίαστον ἐξέλιξίν της κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς νόμους, εἶναι ἡ *ἁπλοποιημένη καθαρεύουσα* μὲ ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν.

Βεβαίως ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα δονεῖ περισσότερον τὴν συναισθηματικὴν πλευρὰν τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν νεωτέραν *ποίησιν* αὕτη ἐπεβλήθη. Τὸ συναίσθημα ὅμως δὲν εἶναι ἡ ὅλη ψυχή, εἶναι μία ἄποψις τοῦ ψυχικοῦ βίου· ἐνῷ τὸ νοητικόν, *ὁ νοῦς, ὁ λόγος*, εἶναι ἡ ἄρχουσα τῆς ψυχῆς λειτουργία καὶ δι' αὐτοῦ ἡ πᾶσα ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία κατ' ἐξοχὴν ἐξυπηρετοῦνται. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς δὲν ἀπορρίπτομεν παντελῶς ἀπὸ τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Μέσης Παιδείας τὰ ἀριστουργήματα τῆς Δημοτικῆς ποιήσεως, ἀλλ' ὡς τὸν Ὅμηρον διδάσκονται οἱ μαθηταὶ τῆς Μέσης Παιδείας, οὕτω καὶ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Παλαμᾶ τὰ καλλιστεύματα εἰς τὰ ἀναγνωστικά των θὰ διδαχθῶσι.

Καὶ λέγομεν τῆς Μέσης Παιδείας καὶ ὄχι τῆς Δημοτικῆς τὰ ἀναγνωστικά, διότι, ἀνεξαρτήτως ἄλλων λόγων, ἡ πολυμορφία τῶν λέξεων (ὄρα καὶ νὰ ζῇ, νὰ ζῆ, νὰ ζεῖ, νὰ ζεί, νὰ ζη), τὴν ὁποίαν διδάσκεται ὁ μικρὸς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως μαθητής, σύγχυσιν καὶ ἀβεβαιότητα εἰς αὐτὸν ἐπιφέρει, ἐξ οὗ τὸ οἰκτρὸν κατάντημα τῆς ἀνορθογραφίας καὶ ἀσυναρτησίας τῶν ἀποφοίτων τοῦ Γυμνασίου μας καὶ τῶν ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων ἀκόμη σχολῶν μας.

Κατὰ ταῦτα μέχρις ὅτου ἡ μία ὁμοιόμορφος γλῶσσα, ἡ ἐπίσημος, ἡ ἐν ἐξελίξει δηλ. εὑρισκομένη ἁπλῇ καθαρεύουσα μονιμοποιηθῇ ὡς ὄργανον ἐκφράσεως καὶ διανοήσεως εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν μας, δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλη ἢ ἄλλαι μορφαὶ γλώσσης νὰ ὑπάρχουν.

Τὸ λυπηρὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει σήμερον ἡ Ἑλλάς, τῆς ἐπεμβάσεως μερίδος τοῦ Ἔθνους, ὅπως ἐπιβάλῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σχολεῖον τὴν γλωσσικὴν μορφήν, εἰς ἣν αὕτη πιστεύει, παρὰ τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς λογικῆς, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς πλειονότητος τοῦ λαοῦ, μορφωμένου καὶ ἀμορφώτου, οὐδαμοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου γίνεται.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπάρχει ἡ Hoch Deutsch καὶ αἱ διάλεκτοι. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁμοίως, εἰς τὴν Ρουμανίαν ὡσαύτως, εἰς τὴν Ἱσπανίαν 40 διάλεκτοι ὑπάρχουσι, μία ὅμως εἶναι γλῶσσα τῆς παιδείας, ἡ ἐπίσημος τοῦ κράτους γλῶσσα, ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὸν δημόσιον βίον, καὶ ταύτην μόνον μανθάνουν καὶ διὰ ταύτης τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀναπτύσσουσι καὶ προάγονται οἱ λαοί, τὰς δὲ λοιπὰς ἀφήνουν ἐλευθέρας νὰ ἀναπτύσσωνται καὶ ἀκολουθῶνται παρὰ τῶν βουλομένων.

11. Ὁ κοινωνικοπολιτικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἀπαιτεῖ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ Γυμνάσιον πλὴν τῶν πολιτικῶν μαθημάτων, περὶ ὧν δι' ἐλαχίστων προηγουμένως (σελ. 239) ὡμιλήσαμεν, καὶ *Στοιχείων Κοινωνιολογίας*, δι' ὧν οἱ μαθηταί, οἱ μέλλοντες μικροὶ ὁδηγοὶ τῆς Κοινωνίας (ἱερεῖς, διδάσκαλοι, οἰκονομικοὶ καὶ ἄλλοι τεχνικοὶ ἐπαγγελμάτων ὑπάλληλοι) θὰ ἠδύναντο νὰ μάθωσι πόθεν καὶ πῶς προῆλθεν ἡ Κοινωνία, πῶς λειτουργεῖ, πῶς ἐξελίσσεται, πότε καὶ πῶς προοδεύει, πότε καὶ διατί ὀπισθοδρομεῖ καὶ πῶς ἐπανατάσσεται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου. Τοῦτο δέ, διότι οὕτως ὁπλιζόμενοι οἱ μαθηταὶ δὲν θὰ πίπτωσιν εὐκόλως λεία τῶν διαφόρων «διαφωτιστῶν», οὐδὲ τυφλοί, ὡς σήμερον συμβαίνει, ὁδηγοὶ τῆς γοργῶς μεταβαλλομένης κοινωνίας μας θὰ εἶναι, τυφλοὺς ὁδηγοῦντες (τὰς μικρὰς ἢ μεγάλας ὁμάδας τῆς δικαιοδοσίας των). Τὸ μάθημα τοῦτο δύναται νὰ ἑνοποιηθῇ καὶ μετὰ τοῦ μαθήματος τῶν στοιχείων τῆς *ἰδεολογικῆς φιλοσοφίας* (βλ. § 8).

12. Ὁ ἐπαγγελματικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἐπιβάλλει, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω εἴπομεν, καὶ ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον πραγματευόμεθα[1], τὴν προπαρασκευὴν τῶν ἐφήβων ἀπὸ τοῦ 16ου ἔτους, ὁπότε ἔχουν σταθεροποιηθῆ τὰ διαφέροντά των, πλὴν τῶν εἰς τὸ κλασσικὸν τμῆμα φοιτώντων, εἰς ἓν ἐπάγγελμα ἢ τέχνην χρήσιμον διὰ τὴν περιφέρειάν των κυρίως ὅπου διαμένουσι. Διὰ τοῦτο χρειάζεται κατάρτισις ἐπιστημονικὴ καὶ ἄσκησις τῶν μελλόντων Καθηγητῶν τῆς Μ. Παιδείας ἰδίᾳ δὲ τῶν φιλολόγων, εἰς τὴν *ἐπαγγελματικὴν κατεύθυνσιν*, ὡς καταρτίζονται οἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φοιτήσαντες καὶ ἀσκηθέντες εἰς τὸ Ψυχολογικὸν Ἐργαστήριον τοῦ Πανεπιστημίου.

13. Εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἡμῶν, παρὰ τὴν ἄσκησιν καὶ βελτίωσιν τῶν

---

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Τὰ προβλήματα τῆς Μ. Παιδείας, 1929.

αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ τῶν κατωτέρων πνευματικῶν ἱκανοτήτων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς γνώσεως τοῦ *ἐξωτερικοῦ κόσμου*, εἶναι ἀνάγκη γνώσεως καὶ τοῦ *ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, γνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας*, τῶν ἱκανοτήτων, τῶν ἕξεών μας, τῆς θέσεώς μας μεταξὺ τῶν ἄλλων, τοῦ *δυναμισμοῦ μας*, ὅστις ἐλάχιστα διὰ τοῦ ἐν χρήσει συστήματος ἀγωγῆς ἢ καθόλου δὲν καλλιεργεῖται. Τοῦτο προϋποθέτει τὴν χρῆσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ σπουδαιοτέρου στοιχείου τῆς προσωπικότητος τ.ἔ. τοῦ *Λόγου* ἢ τοῦ *Νοῦ*, ὃν κατ' Ἀριστοτέλη δέδωκεν ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ νοεῖν ἑαυτὸν καὶ γνῶναι ἑαυτόν. Τὸν νοῦν τοῦτον, δι' οὗ γνωρίζομεν τὸν ἑαυτόν μας, κρατοῦμεν σήμερον ἀχρησιμοποίητον καὶ ἀνανάπτυκτον. Χρησιμοποιοῦμεν δὲ τὸν νοῦν καὶ ἀναπτύσσομεν αὐτὸν ὅταν, κατὰ τὸν Μᾶρκον Αὐρήλιον, « *σκάπτωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἔνδον* » ἢ κατὰ τὸν Karrel, ὅταν « *ἐνδοσκοπώμεθα* ». Οὕτω θέτομεν ἐν ἡμῖν κριτήν, δικαστὴν καὶ ἐξομολογητήν, αὐξάνοντες τὴν ἠθικὴν συνείδησιν, ἥτις κραυγάζει καθ' ἡμῶν ὅταν πράττωμεν τὸ κακόν, ἐπαινεῖ δὲ καὶ ἐπικροτεῖ ὅταν πράττωμεν τὸ καλόν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξαγνίζεται ἡ ἀτμόσφαιρα ἐν ᾗ ζῇ ὁ μαθητής, ἐν τῷ Σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ (ὡς ἀλλαχοῦ διαλαμβάνομεν) καὶ παρέχεται ἰσορροπία τῆς ψυχῆς, τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξασφαλίζεται καὶ ἡ *πνευματικὴ ὑγεία καὶ εὐτυχία*[1].

14. Ἐκ τοῦ νῦν ἐν χρήσει ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἐλλείπουν *ἰδανικὰ* ἐναρέτου διαβιώσεως, ἅτινα εἶναι εἰς τὰς ἑκάστοτε τοῦ βίου περιστάσεις φάροι φωτίζοντες τοὺς νέους εἰς τὸν λιμένα τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, ἰδανικὰ δηλ. τοῦ πολιτισμένου νέου, τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἰδανικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τῆς συμπεριφορᾶς μας πρὸς τὸν Θεόν, τοὺς γονεῖς, τὰς γυναῖκας, τοὺς φίλους, τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἄλλα, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ διελάβομεν καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι σύντομοι δρόμοι πρὸς πολλὴν γνῶσιν καὶ ἠθικὴν βίωσιν, σπόροι ἠθικῆς κατὰ Πλούταρχον, ἢ σύμπτυξις τῶν μεγάλων κανόνων τοῦ βίου εἰς συντόμους φράσεις κατὰ Johnson. Ἀνεπαρκὴς δ' ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ Ἐθνικὸς φρονηματισμὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνικὴ συνείδησις, τὰ ὁποῖα ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τῆς ἱστορίας *τοῦ πολιτισμοῦ* καὶ ὄχι τῶν χρονολογιῶν μόνον, καὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς καὶ τῶν σχολικῶν πατριωτικῶν ἑορτῶν, δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ ριζώσῃ.

Ἡ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὔξησις τοῦ ἐγκλήματος καὶ δὴ τῆς σπουδαζούσης νεότητος ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς (κατὰ 100 % περίπου ἐντὸς τριετίας) καὶ ἡ εἰς λόγους μόνον περιοριζομένη διδασκαλία *περὶ ἠθικῆς* ἄνευ ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος,

---

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Νέον σύστημα ἠθικῆς ἀγωγῆς μετὰ ὁδηγοῦ ἐφαρμογῆς, Ἀθῆναι 1957.

ἐπιβάλλουν ἐπιτακτικῶς οὐ μόνον τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ τῶν *ἀρετῶν*, ἀλλὰ καὶ τὴν *ἄσκησιν αὐτῶν* ἑκουσίως ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἐπιβάλλουν συνεργασίαν οἴκου καὶ σχολείου πρὸς μόρφωσιν ἰσχυρῶν χαρακτήρων.

Τὸ σχολεῖόν μας σήμερον διδάσκει λόγους περὶ ἀρετῆς μὴ ριζοβολοῦντας καὶ δὲν καλλιεργεῖ, δὲν ἀσκεῖ τὰς ἀρετάς, ἀτομικὰς καὶ κοινωνικάς. Διὸ ἀνάγκη οἰκεία καὶ ἐλευθέρα βουλήσει νὰ γίνεται συνεχὴς ἑκουσία ἄσκησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ἀρετῶν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐν τῇ πράξει εἰς τὴν ζωήν των, ἐπιτυγχανομένη διὰ συντονισμοῦ καὶ τῶν ἓξ (6) παραγόντων τῆς ἠθικῆς μορφώσεως καὶ βαθμολογουμένης τῆς προόδου ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν ἀρετῶν, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ διαλαμβάνομεν[1].

Εἶναι δ' ὡς γνωστὸν οἱ ἓξ οὗτοι παράγοντες : 1) Γνῶσις ὀρθοῦ καὶ ἐσφαλμένου, 2) Ἐλευθερία ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ὀρθοῦ, 3) Ἰδανικὰ ἐναρέτου διαβιώσεως, 4) Ἄμιλλα εὐγενής, 5) Ἑκουσία καὶ συνεχὴς ἄσκησις τῶν ἀρετῶν, 6) Ὁλόψυχος συνεργασία σχολείου - οἰκογενείας.

Ὁπόσον εὐεργετικόν, ὁπόσον ἀνθρωποσωτήριον εἶναι τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς, καταδεικνύουσιν αἱ χιλιάδες τῶν μαρτυριῶν καὶ ἐκθέσεων πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ τὴν Ὀργάνωσιν Ἠθικοῦ Ἐξοπλισμοῦ τῆς Νεότητος παρὰ τῶν διδασκάλων, γονέων, ἐπιθεωρητῶν, Διοικητῶν Στρατιωτικῶν Σχολῶν, Διευθυντῶν φυλακῶν καὶ ἄλλων ὠργανωμένων κοινωνικῶν ὁμάδων, ἔτι δὲ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ξένων Κρατῶν, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ν. Κορέας, οἵτινες ἐφήρμοσαν τὸ ἄκοπον, ἀδάπανον, σωτήριον ἑλληνικὸν τοῦτο σύστημα ἠθικῆς ἀγωγῆς. Καὶ μόνον ἡ ἀνομολογουμένη μεταβολὴ ἐπὶ τὰ βελτίω τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ Σχολείου καὶ τῆς οἰκογενείας *μετὰ 15 καὶ μόνον ἡμέρας*, ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος, δεικνύει τὴν μεγίστην ἀξίαν αὐτοῦ, καταδεικνύει ἐπίσης πόσον *ἐθνοκτόνοι* εἶναι οἱ ἐμποδίζοντες σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἐκ ταπεινῶν ἐλατηρίων ἢ ἐξ ἀγνοίας ὁρμώμενοι) τὴν ὑποχρεωτικὴν αὐτοῦ ἐφαρμογήν, ὡς ἄλλοτε ἐφημόζετο ἐπὶ κυβερνήσεως τοῦ ἀειμνήστου στρατάρχου Παπάγου.

15. Αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸν *οἰκονομικὸν βίον* μεταβολαὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ ἡ ἀρξαμένη ἐκβιομηχάνισις τῆς χώρας ἐγέννησαν προβλήματα κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, προβλήματα σχετιζόμενα μὲ τὴν ὑγείαν καὶ καὶ τὴν ἠθικήν, προβλήματα μισθοῦ καὶ κέρδους, ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων. Αἱ κατὰ γεωμετρικὴν δὲ πρόοδον αὐξανόμεναι ἐφευρέσεις ἐπιβάλλουν, ἂν θέλωμεν νὰ προοδεύσῃ ἡ κοινωνία μας, γνῶσιν τῆς χρήσεως τῶν μέσων καὶ μεθόδων κατευθύνσεως τῶν παραγωγικῶν κλάδων τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ἐπιβάλλουν εἰδίκευσιν ἑκάστου μαθητοῦ εἰς τὸ μέλλον ἐπάγγελμά

1. Ἔνθ' ἀνωτ.

του, ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν αὐτοῦ καὶ βιομηχανικὴν ἐκπαίδευσιν, ἵδρυσιν βαθμηδὸν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς ἑκάστου τόπου, εἰς τὰς ὁποίας σχολὰς ἢ εἰς τμήματα τοῦ προτιμητέου, δι' οὓς λόγους θὰ εἴπωμεν, *συγκεντρωτικοῦ Γυμνασίου*, θὰ προετοιμάζωνται ἱκανοὶ παραγωγοί, ἱκανοὶ διὰ τὴν ζωήν, ἰδιαιτέρως δ' ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν θὰ μεταβαίνωσιν εἰς ἀνωτέρας σπουδάς.

16. Ἡ πρόοδος τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, μάλιστα δὲ ἡ *ἀναγνώρισις τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν* ἐπιβάλλει τὴν εἰδίκευσιν τῶν μαθητῶν μετὰ τὴν γενικὴν καὶ εἰς τὰς 4 τάξεις τοῦ κατωτέρου Γυμνασίου ἀνθρωπιστικὴν ἐκπαίδευσιν.

Οὕτως εἰδίκευσις καὶ μάλιστα κατόπιν ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, εἰς τὸν ἁρμόζοντα κλάδον τῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς τέχνης, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τὸ τέλος τῶν τεσσάρων Γυμνασιακῶν τάξεων θὰ ἀσχοληθῶσι, θὰ γίνεται κατὰ τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν μονιμοποιοῦνται, δηλ. κατὰ τὸ 16ον ἔτος καὶ ὄχι, ὡς σήμερον συμβαίνει, μετὰ τὸ τέλος τῶν Γυμνασιακῶν σπουδῶν. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν ἐπιβάλλει ἐπίσης τὴν παῦσιν τοῦ νὰ « ἁλέθωνται », κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, « μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι τοῦ Γυμνασίου εἰς τὸν αὐτὸν μύλον », τὰ αὐτὰ δηλ. μαθήματα, μὴ ἀπαραίτητα ἐνίοτε, ἂν μὴ ἄχρηστα, νὰ διδάσκωνται ἀγόρια καὶ κορίτσια ὑποχρεωτικῶς. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐπιβάλλει τὴν διάκρισιν τῶν μαθημάτων εἰς ὑποχρεωτικὰ καὶ προαιρετικά, ὡς καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ἄλλων, οἰκείων πρὸς τὸ φῦλον μαθημάτων, ὡς ἀλλαχοῦ ἀναφέρομεν[1].

Μαντεύω ὅμως μίαν ἀντίρρησιν πολλῶν ἀναγνωστῶν μου εἰς τὰ προηγουμένως λεχθέντα.

17. Διατὶ ἐπιβάλλεται ἡ ἵδρυσις ***τετραετοῦς*** κατωτέρου Γυμνασίου καὶ ***διετοῦς*** ἀνωτέρου; Διότι α) τὰ τρία ἔτη ποὺ ζητοῦνται διὰ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου μετὰ τὴν Δ' ἢ Ε' Δημοτικοῦ, δὲν εἶναι ἐπαρκῆ καὶ διὰ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν, καὶ διὰ τὴν στοιχειώδη ἐπαγγελματικὴν προπαρασκευήν, καὶ τὴν γνῶσιν τῆς πολυδαιδάλου σημερινῆς κοινωνίας, καὶ διὰ τὴν ἐκμάθησιν μιᾶς ξένης γλώσσης, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητος σήμερον διὰ τὸν Ἑλληνόπαιδα, ὅστις θὰ τερματίσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὸ κατώτερον Γυμνάσιον. Ἡ μέχρι τοῦ 16ου ἔτους διάρκεια τοῦ κατωτέρου Γυμνασίου ἐπιβάλλεται διὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὡς εἴπομεν, σταθεροποίησιν τῶν διαφερόντων τῶν παίδων πρὸς εἰδίκευσιν καὶ οἰκείωσίν των α) εἰς τὴν ἐπαρκεστέραν καὶ ἐντατικωτέραν κλασσικὴν μόρφωσιν καὶ παρασκευὴν δι' ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰς

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Ψυχολογίαν τοῦ Ἐφήβου καὶ ἀλλαχοῦ.

ἄλλας ἀνωτέρας Σχολὰς (Ἀκαδημαϊκὸν τμῆμα), β) εἰς τὰ ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς τοῦ τόπου ἱδρυτέα τμήματα εἰς τὰ Γυμνάσια ἐπαγγελματικῆς καὶ τεχνικῆς εἰδικεύσεως (γεωργοκτηνοτροφικόν, ἐμπορικόν, ναυτικὸν κλπ.). Ὡς πρὸς τὴν συνύπαρξιν τῶν τμημάτων τούτων δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ ἵδρυσις ἰδιαιτέρων *σχολῶν ἐπαγγελματικῶν* διὰ λόγους πρὸ παντὸς οἰκονομικούς, δὲν εἶναι ἐφικτή, ἡ ἐν τῷ Γυμνασίῳ συνύπαρξις εἰς χωριστὰ τμήματα τῶν μαθητῶν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ ἐπωφελής, διότι καὶ οἱ εἰς τὰ τμήματα ταῦτα σπουδάζοντες δὲν θὰ μένωσιν ἄγευστοι τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, τῆς ἐκ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, βυζαντινῶν καὶ ἀρχαίων προερχομένης.

Ἡ τοιαύτη εἰδίκευσις, καὶ τοὺς ἐφήβους θὰ κρατήσῃ πλησίον τῆς πατρίδος των καὶ τοὺς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν ἄλλο σχολεῖον τὰ παιδιά των ν' ἀκολουθήσουν εἰ μὴ μόνον τὸ Γυμνάσιον, θὰ ἱκανοποιῇ, καὶ ἐπιστήμονας καὶ ἐπαγγελματίας θὰ παρασκευάζῃ καὶ θὰ ἐλαττώνῃ τοὺς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰς ἀνωτάτας καὶ ἀνωτέρας σχολὰς προσερχομένους καὶ ἀπορριπτομένους καὶ θεσιθήρας γινομένους κατόπιν ἐν τῷ Δημοσίῳ προϋπολογισμῷ καὶ *ἀνικάνους διὰ τὴν ζωήν*. Εἰς τὴν ἐλάττωσιν ταύτην θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλῃ ἡ εἴσοδος εἰς τὸ Ἀκαδημαϊκὸν τμῆμα τοῦ Γυμνασίου μαθητῶν ἐχόντων βαθμὸν «λίαν καλῶς» καὶ ἄνω, ἐφ' ὅσον ἐπιστήμονες οἱ ἀπολυόμενοι τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Γυμνασίου πρόκειται νὰ γίνωσι.

Ἀλλὰ καὶ δι' ἕνα ἄλλον λόγον χρειάζεται τετραετὴς μέση παιδεία πρώτου βαθμοῦ (ἢ τετραετὲς ἑλληνικὸν Σχολεῖον) μετὰ 6ετῆ φοίτησιν εἰς τὸ Δημοτικόν· διότι εἶναι γεγονὸς ὅτι ἐκ τῶν εἰσερχομένων εἰς τὰ Γυμνάσια, περὶ τὸ μέσον τῶν σπουδῶν των οἱ ἥμισεις ἐγκαταλείπουσι τοῦτο. Ἂν μετὰ τὴν 6ην Δημοτικοῦ εἰσέρχωνται εἰς τὸ τετραετὲς Γυμνάσιον οἱ μαθηταί, ἀποβλέποντες εἰς τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀποκτώμενα προσόντα, θὰ ζητῶσι τὴν περάτωσιν καὶ ἀπόλυσιν ἐκ τοῦ πληρεστέρου τούτου κατωτέρου Γυμνασίου καὶ ἐπομένως ἀρτιώτεροι καὶ ἱκανώτεροι διὰ τὴν βιοπάλην, εἰς ἣν θὰ εἰσέλθουν, θὰ εἶναι κατηρτισμένοι καὶ ἐπαγγελματικῶς καὶ ἀνθρωπιστικῶς, ἐπειδὴ θὰ ἔχωσι δικαίωμα διὰ τοῦ ἀπολυτηρίου τούτου νὰ γίνωσιν ἱερεῖς εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ χωρία τῆς Ἑλλάδος καὶ Δημόσιοι ὑπάλληλοι κατωτέρας τάξεως, ὡς ταμίαι, εἰσπράκτορες, ταχυδρομικοὶ διανομεῖς κλπ.

18. Ἡ ἐλευθέρα ἀναστροφὴ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εἰς τὰ μεικτὰ Γυμνάσια καὶ τὰ ἐκ ταύτης λυπηρὰ ἐπακολουθήματα ἐπιβάλλουσιν, ὅπου εἶναι ἀνάγκη ὑπάρξεως τοιούτων σχολείων, λῆψιν μέτρων, οἷα εἶναι ἡ χωριστὴ εἴσοδος διὰ τὰ ἄρρενα καὶ διὰ τὰ θήλεα, ἡ χωριστὴ αὐλὴ καὶ ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐσωσχολικοῦ καὶ ἐξωσχολικοῦ βίου τῶν νέων καὶ νεανίδων.

19. Σχολεῖον καὶ ζωὴ δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθῶσιν νὰ εἶναι ***χωρισμένα*** εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος. Τὰ μαθήματα καὶ αἱ σπουδαὶ ἐν τῷ σχολείῳ δὲν εἶναι ἐπαρκῆ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς. Χρειάζεται *ὀργάνωσις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου* τῶν μαθητῶν, ὅστις σήμερον φθάνει τὰς 10 ὥρας τοῦ εἰκοσιτετραώρου. Χρειάζεται νὰ δοθῇ διέξοδος εἰς τὰ διαφέροντα τῶν νέων μας, διὰ νὰ δοκιμάσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν καὶ νὰ πραγματώσουν, μιμούμενοι ἡμᾶς τοὺς μεγαλυτέρους, καὶ αὐτοί, ὁδηγούμενοι παρὰ τῶν καθηγητῶν των, εἰς ὅ,τι ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς των ζητεῖ. Διὸ οὗτοι ἀναλόγως πρὸς τὰ διαφέροντά των, πρέπει νὰ κατανέμωνται καὶ ἀσχολῶνται εἰς ἀθλητικὰς καὶ ἄλλας ὁμάδας, εἰς μουσικὰς ὀργανώσεις, ρητορικὰς ὁμάδας, δραματικοὺς συλλόγους, ὁμάδας ἐκδρομῶν, ὁμάδας ἐκδόσεως περιοδικοῦ τῆς σχολῆς κλπ., εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἀσχολῶνται κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας των.

20. Ἐκπαιδευτικὴ **διάγνωσις** καὶ **ὁδηγία** εἶναι ἐπίσης σήμερον ἀπαραίτητος, παρὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν κατεύθυνσιν τῶν νέων, διὰ διαφωτισμοῦ καὶ ὁδηγίας αὐτῶν εἰς ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος, ποὺ ἀπασχολοῦν ἐντονώτατα αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκπαιδευτικὰ ἀκόμη προβλήματα ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν μαθητῶν. Τοιαῦτα προβλήματα προκειμένου περὶ τῶν μαθητριῶν τοῦ Γυμνασίου εἶναι: πῶς δύναμαι νὰ κυριαρχῶ τοῦ ἑαυτοῦ μου; Πῶς δύναμαι νὰ προσαρμοσθῶ εἰς τὸν σχολικὸν βίον; Πῶς εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον; Πῶς πρέπει νὰ δαπανῶμεν συνετῶς τὰ χρήματά μας; Πῶς νὰ ἐκλέγωμεν κατάλληλα φορέματα; Πῶς θὰ ἔχωμεν ὑγείαν; Πῶς νὰ δαπανῶμεν ἐπωφελῶς τὸν ἐλεύθερόν μας χρόνον; Ποῖοι οἱ καλοὶ τρόποι συμπεριφορᾶς; κλπ.

21. Αἱ δυσχέρειαι, τὰς ὁποίας συναντᾷ τὸ Κράτος ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ***οἰκονομικὰς ἀνάγκας*** τῆς Μέσης παιδείας πρὸς εὔρυθμον λειτουργίαν καὶ τὴν αὔξησιν τῶν καθηγητῶν, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζεται τὸ οἰκτρὸν θέαμα εἰς πλεῖστα Γυμνάσια, ὡς λ.χ. εἰς τὸ Η΄ Ἀθηνῶν, νὰ ὑπάρχωσιν 110 μαθηταὶ μὲ ἕνα καθηγητήν, ἐπιβάλλουν τὴν διὰ τῶν Κοινοτήτων, ὅπου εἶναι δυνατόν, ἐπικουρίαν τοῦ Κράτους εἰς ἵδρυσιν καὶ διατήρησιν διδακτικῶν κτιρίων καὶ προμήθειαν ἑποπτικῶν ὀργάνων καὶ ἐπίπλωσιν τῶν σχολείων, ἅτινα ὑπὸ δημοσίων καθηγητῶν καὶ Διευθυντῶν δέον νὰ διευθύνωνται, καταργουμένων τῶν ἐπὶ χρηματισμῷ ὑπὸ ἐμπόρων τῆς παιδείας λειτουργούντων σήμερον ἰδιωτικῶν νυκτερινῶν σχολείων, ἢ γινομένων ἀνεξαρτήτων μὲ ἴδιον προσωπικὸν καὶ μὲ ηὐξημένα τὰ ἔτη φοιτήσεως καὶ τὰς ὥρας διδασκαλίας καὶ μὲ μαθητὰς πραγματικῶς ἀπόρους καὶ ἐργαζομένους.

Εἰς τὴν τοιαύτην οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν δύνανται νὰ βοηθῶσιν οἱ *ἀπόφοιτοι ἑκάστου Γυμνασίου*, ἂν οὗτοι ὠργανοῦντο εἰς *συλλόγους ἀποφοίτων*

ἑκάστου Γυμνασίου καὶ ἐκρατοῦντο στενῶς συνδεδεμένοι πρὸς αὐτὸ κατὰ τὰ εἰς ἄλλα ξένα Γυμνάσια καὶ Πανεπιστήμια ἰσχύοντα.

22. Τύποι τοῦ Γυμνασίου. Εἰς τὰς πόλεις ὅπου εἶναι πολλὰ Γυμνάσια διὰ λόγους πρακτικοὺς καὶ ἐκπαιδευτικοὺς προτιμότερος τύπος εἶναι τὸ *συγκεντρωτικὸν* Γυμνάσιον. Εἰς τὸ Γυμνάσιον δηλαδὴ τοῦτο, ἐφ' ὅσον κατάλληλα κτίρια θὰ ὑπάρχουν, θὰ συγκεντροῦνται περισσότερα τοῦ ἑνὸς τμήματα εἰς ἑκάστην τάξιν καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τῶν πολυπληθῶν σχολείων, ὅσον ἰδίᾳ εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις. Οὕτως ἀντὶ δύο ἢ περισσοτέρων Γυμνασίων εἰς μίαν μικρὰν πόλιν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἓν Γυμνάσιον μὲ τμήματα τάξεων παράλληλα εἴτε κλασσικῆς παιδεύσεως, εἴτε ἐπαγγελματικῆς (ἐμπορικόν, βιομηχανικόν, γεωργικόν, κτηνοτροφικόν, καπνοπαραγωγικόν, ἐλαιοκομικόν, σταφιδικὸν) κλπ., εἰς μίαν δὲ μεγάλην πόλιν κεχωρισμένα μὲν ὡς σήμερον σχολεῖα, ἀλλ' ὀλιγώτερα μὲ περισσότερα τμήματα παράλληλα. Οὕτως εἰς τὴν Σῦρον λ.χ. εἰς ἓν συγκεντρωτικοῦ τύπου Γυμνάσιον δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν μεταξὺ ἄλλων, τμῆμα ναυτικῆς ἢ ἐμπορικῆς σχολῆς, εἰς τὴν Καβάλλαν καὶ εἰς τὴν Ξάνθην, μεταξὺ ἄλλων, καπνοπαραγωγικὸν τμῆμα, εἰς τὰ Γιανιτσὰ καὶ τὴν Αἰκατερίνην καὶ τὴν Ἀρκαδίαν, γεωργικόν. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ Πειραιᾶ καὶ Θεσσαλονίκην ἀντὶ λ.χ. 10 γυμνασίων καὶ 5 λυκείων δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν 5 λ.χ. Γυμνάσια μὲ τμήματα τάξεων παράλληλα εἴτε κλασσικῆς παιδεύσεως, εἴτε ἐπαγγελματικῆς.

Διὰ τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως ἕκαστος διδάσκαλος θὰ διδάσκῃ ἓν ἢ δύο μαθήματα τὸ πολὺ οὐχὶ εἰς πολλὰς τάξεις, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ μάθημα ἐπαρκέστερον εἰς παράλληλα τμήματα ἀποτελούμενα ἐκ μαθητῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς τάξεις (π.χ. εἰς τρία τμήματα Α΄ τάξεως ἢ εἰς τρία τμήματα Γ΄ τάξεως).

Οὕτως ἐπέρχεται οἰκονομία διδακτικοῦ προσωπικοῦ, οἰκονομία ὀργάνων, βιβλίων, ἐργαστηρίων, βιβλιοθηκῶν καὶ εἰδίκευσις τῶν Καθηγητῶν, διδασκόντων ἐπανειλημμένως τὸ αὐτὸ μάθημα, συνεργαζομένων καὶ ἐποπτευομένων ὑπὸ ἑνὸς διευθυντοῦ ἑκάστου τμήματος (Ἑλληνικῶν, Φυσικῶν κλπ.). Ὁ τῶν φυσικῶν λ.χ. καθηγητὴς δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην τριῶν ἐργαστηρίων, ὅσα καὶ τὰ Γυμνάσια ὅπου θὰ διδάσκῃ, τρέχων πολλάκις ἐξ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ἓν μέν, ἀλλὰ πλούσιον· δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ παρασκευάζῃ τὰ πειράματά του διὰ τὰ τρία Γυμνάσια τρεῖς φοράς, ἀλλ' ἅπαξ καὶ τελείως, αἰθούσας δ' εἰδικὰς μαθημάτων δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν Γεωγραφίας π.χ. Ἱστορίας, Φυσικῆς καὶ Χημείας κλπ. Διὰ τοιαύτης μεταρρυθμίσεως ἡ Μ. ἐκπαίδευσις προσαρμόζεται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, οἰκονομία χρήματος καὶ κόπου ἐπέρχεται, ταξινόμησις τῶν μαθητῶν ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των εἶναι δυνατὸν νὰ τελῆται, καὶ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιθεώρησις καὶ πρόοδος τοῦ σχολείου νὰ ἐξασφαλίζεται δι' ἑνὸς καλοῦ διευθυντοῦ μὲ εὐρυτέραν δικαιοδοσίαν καὶ εὐθύνην.

23. Ἐκ παραλλήλου δὲ πρὸς τὰ τοῦ συγκεντρωτικοῦ τύπου Γυμνάσια, θὰ λειτουργήσωσιν εἰς τὰς δύο μεγαλυτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀνὰ ἓν ***εἰδικὸν Γυμνάσιον,*** εἰς τὰ ὁποῖα θὰ φοιτῶσιν *οἱ ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος καὶ ἰδιοφυΐας ἔφηβοι.* Τούτους *ἐπιτακτικὸν καθῆκον ἔχει ἡ Πολιτεία νὰ ἀνεύρῃ* κατόπιν ἐπιστημονικῶν ἐξετάσεων καὶ ἀποφάσεων τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου· ἐπιλέγουσα δ' αὐτοὺς ἐξ ὅλων τῶν μαζῶν τοῦ λαοῦ, ἐκτρέφουσα καὶ ἐκπαιδεύουσα δωρεὰν ὡς ἐν Πρυτανείῳ, νὰ δημιουργήσῃ ἐξ αὐτῶν τοὺς μέλλοντας ἡγέτας τοῦ Ἔθνους ἐν τῇ τέχνῃ, τῇ πολιτικῇ καὶ πάσῃ ἐπιστήμῃ.

24. Οὕτω θὰ ὑπάρχῃ ἀντὶ τοῦ σημερινοῦ πενιχροῦ Γυμνασίου τύπος ἑνὸς τελείου Γυμνασίου μὲ τὰ τμήματά του διὰ τὰς τελευταίας τάξεις, μὲ πλήρη ὁπλισμὸν εἰς βιβλιοθήκας καὶ ἐργαστήρια, ἀμφιθέατρα καὶ ἀναγνωστήρια καὶ δυνατότητας ὀπτικῆς διδασκαλίας διὰ *κινηματογράφου,* χρησιμοποιουμένου τοῦ νέου τούτου δυναμικοῦ σχολείου ὡς μέσου ἠθικῆς ἀνυψώσεως καὶ πνευματικῆς ἀνατάσεως. Τὸ σχολεῖον τοῦτο θὰ χρησιμοποιηθῇ προσέτι διὰ τὴν *ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων,* προσερχομένων δι' ἰδιαιτέρας ἐξωτερικῆς εἰσόδου πρὸς μελέτην εἰς τὴν βιβλιοθήκην καθ' ὥρας μὴ διδασκαλίας τῶν μαθητῶν.

Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι Διευθυντὴς τοῦ Γυμνασίου ἀμφοτέρων τῶν βαθμίδων, δέον νὰ ὁρίζεται ὁ *φιλόλογος ἐκεῖνος,* ὅστις θὰ διακρίνεται διὰ τὸ ἦθος αὐτοῦ, τὴν διοικητικὴν ἱκανότητα καὶ τὸ ἔνθεον πῦρ καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν του πρὸς φρονηματισμὸν τῶν Ἑλλήνων τροφίμων του.

Τοῦτο δὲ διότι οἱ φιλόλογοι εἶναι κατηρτισμένοι πληρέστερον φιλολογικῶς, φιλοσοφικῶς, κοινωνιολογικῶς, ψυχολογικῶς καὶ παιδαγωγικῶς, ὡς σπουδάζοντες καὶ ἀσκούμενοι εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα.

25. Ἐξεταστέον τώρα *ποῦ* εἶναι ἐπωφελέστερον νὰ κτίζεται τὸ σχολεῖον τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Εἰς πᾶσαν συνοικίαν; Εἰς πᾶσαν κωμόπολιν, ὡς σήμερον γίνεται; Διὰ λόγους ὄχι μόνον ὑγείας τῶν μαθητῶν, ὄχι μόνον οἰκονομικούς, ἀλλὰ πληρεστέρας ἐκπαιδεύσεως, ἐπιβάλλεται ἡ ἵδρυσις ἑνὸς *τελείου σχολείου Μ. Ἐκπαιδεύσεως* εἰς χῶρον μεταξὺ δύο κοινοτήτων ἢ δύο συνοικιῶν, ὅπου τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὸ αὐτοκίνητον ἰδιαιτέρως, εἶναι εὔκολον νὰ διέρχεται. Οὕτως, ἀντὶ δύο Γυμνασίων, ἑνὸς π.χ. εἰς τὸ Λιόπεσι καὶ ἑνὸς εἰς τὸ Κορωπί, ἓν Γυμνάσιον πλῆρες μὲ εὐρυχώριον ἐκτεταμένον, χωριστὰ διὰ τὰ ἄρρενα καὶ χωριστὰ διὰ τὰ θήλεα, μὲ κοινὰ ἐργαστήρια ὄχι χημείας καὶ φυσικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς τὰ θήλεα οἰκειότερα καὶ τὰ εἰς τὰ ἐπαγγέλματα εἰσαγωγικὰ ἐργαστήρια, εἶναι μυριάκις προτιμότερον νὰ ἱδρυθῇ εἰς τὴν μεταξὺ τῶν δύο πόλεων πευκόφυτον θέσιν Καρελᾶ, ἀντὶ τῶν σημερινῶν εἰς ἀμφοτέρας τὰς πόλεις ἀνεπαρκεστάτων Γυμνασίων.

26. Καὶ αὗται εἶναι αἱ μεταρρυθμίσεις αἱ ἀφορῶσαι κυρίως εἰς τὴν ***μέσην παιδείαν,*** ἀφ' ἧς θὰ ἐκπηγάσουν οἱ πολλοὶ ὁδηγοὶ τῆς κοινωνίας, οἵτινες θὰ ἀνυψώσωσι τὸ μορψωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ καὶ ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ ἐκπολιτιστική του στάθμη καὶ προαγωγή του.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ἐπιβαλλομένας εἰς τὰς λοιπὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως:

Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία δέον νὰ διακριθῇ εἰς προσχολικὴν καὶ εἰς σχολικὴν δωδεκαετῆ, εἰς ἀνωτέραν παιδείαν, τὴν τῶν διαφόρων ἀκαδημιῶν καὶ στρατιωτικῶν σχολῶν, εἰς ἀνωτάτην παιδείαν καὶ εἰς ἐπιμορφωτικὴν ἐνηλίκων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Ἂς ἐξετάσωμεν δι' ἐλαχίστων τὰς βαθμίδας ταύτας.

27. Προσχολικὴ ἀγωγή. Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ Ἑλληνόπαιδος ἀρχίζει φύσει ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ποὺ γεννᾶται τὸ παιδὶ ἢ ἀκόμη ἐνωρίτερον καὶ διήκει δι' ὅλου τοῦ βίου. Κάθε μία περίοδος ὅμως τῆς ζωῆς ἔχει καὶ ἰδίαν σημασίαν, ἰδίας ἀνάγκας καὶ ἀπαιτεῖ καὶ ἰδίαν μέριμνάν μας. Καὶ ἡ προσχολικὴ ἀγωγὴ ἢ ἡ ἀγωγὴ καλύτερον τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, τῆς ἡλικίας τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τῆς ἁπλοϊκῆς φαντασίας, ἔχει ἀνάγκην βοηθείας ὄχι μόνον διὰ τὴν φύσει ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παροχὴν γνώσεων, τὸν διαφωτισμὸν ἐκ τοῦ *πλούτου τοῦ περιβάλλοντος* ποὺ θὰ μορφωθῇ τὸ παιδὶ ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς πρὸ τῆς γεννήσεως, ἀπὸ τῆς ἐμβρυϊκῆς δηλ. μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον.

28. Ἐκτὸς ὅμως τῆς φυσικῆς τοῦ καταλλήλου περιβάλλοντος ἀγωγῆς ἔχομεν καὶ τὴν σκόπιμον καὶ τὴν κατὰ ὡρισμένον σχέδιον ἐπίδρασιν ποὺ γίνεται εἰς τὴν σπουδαιοτάτην αὐτὴν ἡλικίαν. Εἰς τοὺς *παιδικοὺς σταθμούς*, τὰ δεύτερα αὐτὰ σπίτια τοῦ παιδιοῦ, καὶ εἰς τὰ *Νηπιαγωγεῖα*, ποὺ ἀναπτύσσονται τὰ αἰσθητήρια καὶ καλλιεργεῖται ἡ αὐτενέργεια, συνηθίζει τὸ νήπιον ὑποτυπωδῶς νὰ αὐτοκυβερνᾶται, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων, μεθ' ὧν ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ ἐπαφὴν καὶ ν' ἀποκτᾷ ἕξεις πρὸ παντὸς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς εἰς τὴν μᾶλλον εὔπλαστον ταύτην ἡλικίαν. Ἡ ἀπόκτησις τῶν ἕξεων καὶ δεξιοτήτων τούτων τοῦ παιδιοῦ ἔχει ἀνάγκην τῆς φροντίδος τῆς πολιτείας καὶ ἔχει διὰ τοῦτο θέσιν εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα τοῦ ἔθνους. Καὶ δι' αὐτὸ τὰ νηπιαγωγεῖα δέον ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῶσι εἰς ὅλας τὰς ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας μάλιστα δὲ εἰς τὰς *ξενοφώνους*, ἐφ' ὅσον αὗται ἀκόμη ὑπάρχουσι. Ἂς μὴ φέρεται ὡς δικαιολογία ἢ πρόφασις διὰ τὴν παραμέλησιν τῆς ἡλικίας ταύτης ἡ ἔλλειψις χρημάτων, κτιρίων, ἐπίπλων ἢ στελεχῶν. Οὔτε ἀμέσως καὶ γενικὴ θὰ γίνῃ ἡ ἐπέκτασις τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς, οὔτε εἰς ὅλας τὰς περιφερείας

ἢ ὅλους τοὺς τόπους αὕτη ἀμέσως θὰ ἀρχίσῃ, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ δὴ περισσότερον ἀναλόγως τῶν οἰκονομικῶν μέσων.

29. Ἀλλ', ὡς εἶπον, ἡ προσχολικὴ ἀγωγὴ δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ ὑγεία του εἶναι τὸ πρῶτον μέλημα τῆς ἀγωγῆς. Εἰς ταύτην δύναται νὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα ἡ δημοσίευσις, κατόπιν μεταφράσεων ἀπὸ τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐντύπων ὁδηγιῶν, ἐφ' ὅσον ἑλληνικαὶ δὲν ὑπάρχουσι, διὰ τὰς μελλούσας μητέρας περὶ ὑγιεινῆς τοῦ ἐμβρύου καὶ περὶ ὑγιεινῆς διατροφῆς καὶ ἀγωγῆς κατὰ τὰ ἔτη τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ.

Αἱ ἔντυποι αὗται ὁδηγίαι πρέπει νὰ ἀποστέλλωνται δωρεὰν τῇ αἰτούσῃ.

30. Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις. Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὰς ἐπενεκτέας μεταρρυθμίσεις τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ, ὅστις κυρίως εἶναι ἡ ἀπόκτησις τῶν βασικῶν ἕξεων καὶ ἀπαρτισμάτων τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος, ἕξεων εἰς τὸ ταχέως καὶ δὴ περισσότερον εἰς τὸ ἐν σιγῇ ἀναγιγνώσκειν καὶ κατανοεῖν τὸ περιεχόμενον, ἕξεων εἰς τὸ ὀρθογραφεῖν καὶ καλλιγραφεῖν, καὶ εἰς τὴν ταχεῖαν λύσιν ἀριθμητικῶν προβλημάτων, ἀνάγκη εἶναι ἡ *ἐποπτεία* τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων νὰ ἐνισχυθῇ, τῶν διοικητικῶν καθηκόντων τῶν ἐπιθεωρητῶν ἀνατιθεμένων εἰς τοὺς μετεκπαιδευθέντας δημοδιδασκάλους ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ (καὶ ἔχομεν 1300 τοιούτους σήμερον), τῶν ἐπιθεωρητῶν ἀπελευθερουμένων ἀπὸ τῆς γραφειοκρατίας καὶ ἀφοσιουμένων εἰς τὸ κύριον ἔργον των, ὅπερ εἶναι ἡ καθοδήγησις καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν διδασκάλων εἰς τὸ διττὸν ἔργον των: Καθοδήγησις: α) *ἐντὸς τοῦ σχολείου* (ὀρθὴν μέθοδον διδασκαλίας, ὀρθὴν μέθοδον μορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ εἰσαγωγὴν τῶν μαθητῶν, εἰς τὰς τελευταίας ἰδίᾳ τάξεις εἰς τὸ αὐτενεργῶς μελετᾶν), καὶ β) *ἐκτὸς τοῦ σχολείου:* (συνεργασίαν οἰκογενείας καὶ σχολείου καὶ ἡγεσίαν τοῦ διδασκάλου εἰς τὴν ἀνάπλασιν καὶ μόρφωσιν τῆς ἐνηλίκου κοινωνίας καὶ δὴ τῶν ἀμορφώτων καὶ ἀναλφαβήτων).

31. Ἡ αὔξησις τῶν ἐτῶν διδασκαλίας εἰς τὸ *Δημοτικὸν σχολεῖον* κατὰ δύο ἔτη ἐπιβάλλει πληρεστέραν τὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων δι' αὐξήσεως *τῶν δύο σήμερον ἐτῶν σπουδῆς εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας κατὰ 1-2 τοὐλάχιστον ἔτη* οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν αὐτῶν μόρφωσιν δι' εἰσαγωγῆς νέων μαθημάτων λογοτεχνίας (βυζαντινῆς, ἀρχαίας) καὶ μιᾶς τοὐλάχιστον ξένης γλώσσης, παρασκευὴν αὐτῶν διὰ τὸ ὡς ἄνω διπλοῦν αὐτῶν ἔργον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν ἐπαγγελματικὴν αὐτῶν κατάρτισιν

ὡς διδασκάλων εἰς τὴν 7ην καὶ 8ην τάξιν τῆς ὡς ἄνω τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

32. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ θεσμοῦ τῶν νυκτερινῶν σχολείων διὰ τοὺς ἀγραμμάτους εἰς πάσας τὰς κοινότητας ἐπιβάλλεται, δεδομένου ὅτι ὁ ἀναλφαβητισμὸς ἐν Ἑλλάδι κυμαίνεται σήμερον μεταξὺ 12 %-25 %, καὶ δὴ μεταξὺ γυναικῶν, αἵτινες, ἂς μὴ λησμονῶμεν, εἶναι ἰσότιμοι πλέον πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπέκτασις τῆς ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ ἐπιβάλλεται, διότι, μὴ λησμονῶμεν, δημοκρατία καὶ ζῆν ὑπὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα σημαίνει ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέραν ἀγωγὴν τοῦ λαοῦ καὶ δὴ δωρεάν. Ἄλλως τε ἡ ἀγωγή, κρινομένη ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως ὀφείλει νὰ εὐνοῇ καὶ εὐεργετῇ οὐ μόνον τοὺς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς (τοὺς Élite), ἀλλὰ τοὺς πολλούς, σύμπαν τὸ Ἔθνος. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τούτου δύναται νὰ συμβάλῃ καὶ ἡ διὰ νόμου ἀπαγόρευσις τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἀπολυτήριον Δημοτικοῦ σχολείου ἢ ἀπολυτήριον ἀναμορφωτικοῦ, δι' ἀγραμμάτους, ἐνηλίκους τριετοῦς σχολείου.

33. Οἱ Διευθυνταὶ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ὅπως καὶ τοῦ Γυμνασίου, δέον νὰ ἀποκτήσωσι δικαιώματα ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ. Οὕτω δύναται πᾶν ἵδρυμα νὰ λειτουργῇ καρποφόρως.

34. Γλῶσσα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου θὰ εἶναι, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μία, μὲ ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἀνελισσομένης τῆς μητρικῆς βαθμηδὸν μέχρι τῆς κατὰ τὰς τελευταίας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μορφώσεως τῆς ἁπλῆς καθαρευούσης τῶν δοκίμων τύπων αὐτῆς καθοριζομένων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

35. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ θεσμοῦ τῶν βιβλιοθηκῶν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα σχολεῖα τοῦ κράτους, βιβλιοθηκῶν ἀπὸ τῶν ὁποίων θὰ δανείζωνται οἱ μαθηταὶ βιβλία εὐχάριστα, μορφωτικά, καὶ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς τέχνης τῆς ἀναγνώσεως, ἥτις δὲν εἶναι εὔκολος ἀπὸ ἑνὸς μόνον ἀναγνωστικοῦ ὡς γίνεται σήμερον, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν γνώσεών των καὶ πρὸς εὐχάριστον διαβίωσιν κατὰ τὸν ἐλεύθερόν των χρόνον. Τῶν βιβλίων τούτων, κρατουμένων ἐπὶ 15θήμερον, θὰ προσκομίζωσιν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν διδάσκαλον περίληψιν ἐπὶ μιᾶς μόνον σελίδος ἐπὶ ἐρωτημάτων παρεχομένων ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ παρόμοιον τρόπον θὰ γίνεται ὁ δανεισμὸς καὶ κατὰ τὴν θμηνον σχολικὴν διαβίωσιν καὶ κατὰ τὰς διακοπὰς παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου καὶ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἔκθεσις ὑπ' αὐτῶν ἐν καλῇ μεταφράσει μὴ διδασκομένων ἐν τῷ σχολείῳ κεφαλαίων ἀρχαίου κειμένου ἢ καὶ ὅλου συγγραφέως τῶν ἀθανάτων καλλιστευμάτων τῆς ἀρχαίας καὶ βυζαντινῆς λογοτεχνίας.

36. Οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι τοῦ Ἔθνους, τόσον τῆς Δημοτικῆς ὅσον καὶ τῆς Μέσης παιδείας, δέον νὰ ἐκλέγωνται ἐλεγχομένης τῆς ὅλης *προσωπικότητος* τῶν ὑποψηφίων, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι δυνατόν, ἂν αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις δὲν διεξάγωνται, ὡς σήμερον συμβαίνει, κατὰ Σεπτέμβριον ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις καὶ τοῖς Πανεπιστημίοις, ἀπολλυμένου χρόνου 2 μηνῶν καὶ ἄνευ γνωριμίας τῶν ἐξεταζομένων καὶ ἐλέγχου τῶν ἱκανοτήτων καὶ προσόντων αὐτῶν διὰ τὸ ὕψιστον λειτούργημα τοῦ Ἕλληνος διδασκάλου.

37. Διάρθρωσις τῆς Παιδείας. Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸ ζήτημα τῆς *διαρθρώσεως* τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου πρὸς τὸ τῆς Μέσης παιδείας καὶ τὰ καθ' ἕκαστον προβλήματα καὶ τὰς ἐπενεκτέας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Δημοτικὴν καὶ τὴν Ἀνωτάτην κυρίως ἐκπαίδευσιν, διότι, ὡς εἶπον, τὰ λεχθέντα ἐν τοῖς προηγουμένοις 25 σημείοις ἀφορῶσι *κυρίως* τὴν Μέσην ἐκπαίδευσιν.

Ἡ ἐκπαίδευσις ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶναι *μία*, ὅτι δὲ δὲν εἶναι ὑποτιμητικὸν νὰ διδάσκῃ τις εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν καὶ τιμητικὸν μόνον νὰ διδάσκῃ τοὺς ἐν ἡλικίᾳ. Εἰς προηγμένα κράτη διευθυντὴς τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου διορίζεται διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ εἰδικὸς παιδαγωγὸς μὲ βαθυτάτην μόρφωσιν παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογίας, θεωρητικῆς καὶ ἐφηρμοσμένης. Ἂν ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο *ὑποχρεωτικὴ* καὶ *δωρεὰν* μέχρι τέλους τοῦ Γυμνασίου, ὡς γίνεται εἰς προηγμένα περισσότερον ἡμῶν κράτη, δὲν θὰ ἐγεννᾶτο πρόβλημα διαρθρώσεως τῆς παιδείας, διότι εἰς τὰς τάξεις τοῦ 12ετοῦς τούτου σχολείου θὰ ἐδίδασκον οἱ εἰδικῶς διὰ τὰς τάξεις ταύτας παρεσκευασμένοι διδάσκαλοι, οἱ δὲ μαθηταὶ πάντες θὰ ἐγεύοντο τῆς ἀπαραιτήτου μορφώσεως. Ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ 12ετὴς παιδεία οἱ δὲ μαθηταὶ τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, παρὰ τὸ ὑποχρεωτικὸν αὐτῆς, ἀπὸ τῆς Ε' τάξεως διαρρέουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ζήτημα γεννᾶται τονώσεως τῆς λαϊκῆς παιδείας, δι' οὓς λόγους περαιτέρω ἀναφέρομεν. Ὅθεν χωρισμὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως παίδων μικρᾶς ἡλικίας καὶ τῶν ἐφήβων εἶναι ἐπιβεβλημένος, διὸ καὶ διάρθρωσις τῶν σχολείων Δημοτικῆς καὶ Μέσης παιδείας πρέπει νὰ γίνῃ. Ἀπὸ ποίας ὅμως τάξεως θὰ ἀποχωρισθῶσιν οἱ μαθηταὶ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν ἐφήβων, τὸ σχολεῖον τῆς Μέσης παιδείας;

Ἀποκλίνομεν, μετὰ τὴν μελέτην τῶν πραγμάτων, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο εἰς ἑξαετὲς Δημοτικόν, τετραετὲς Γυμνάσιον γενικῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς ἢ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, καὶ διετὲς ἀνώτερον, εἰδικεύσεως, Γυμνάσιον, ὡς ἀπὸ τοῦ 1930 ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τοῦ ἐφήβου ἀναγράφομεν.

38. Οἱ λόγοι τῆς τοιαύτης διαρθρώσεως εἶναι πολλοί, ὧν κύριοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Τὸ Γυμνάσιον εἶναι σχολὴ ἐφήβων, σχολὴ ἐν ᾗ γίνεται μετάβασις

ἐκ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφῃρημένον, τὰς ἐννοίας, τοὺς κανόνας· δὲν εἶναι κατώτερον ἀλλὰ μέσον σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ φοιτῶντες ἔχουν ἐκτὸς τῶν κοινῶν καὶ ἄλλα διαφέροντα ἀπὸ τοὺς μικροὺς 10ετεῖς καὶ 11ετεῖς παῖδας[1].

β) Ἡ μετάβασις εἰς τὴν Μέσην παιδείαν ἀνωρίμων μαθητῶν ἡλικίας 10-11 ἐτῶν, ὅπως ὑπό τινων ὑποστηρίζεται, ἐχόντων ἕνα διδάσκαλον, ὅστις γνωρίζει τὴν ὅλην προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ, εἰς ξένον περιβάλλον, ὅπου νέας φιλίας πρέπει νὰ συνάψῃ τὸ παιδί, περιβάλλον μὲ διάφορα ὄργανα καὶ αἰθούσας διδασκαλίας, μὲ νέα μαθήματα καὶ διαφόρους καθηγητάς, εἰς περιβάλλον, ὅπου νέα μορφὴ γλώσσης χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, ὅπου αἱ ἐνέργειαι τῶν μαθητῶν καὶ τὰ διαφέροντά των κατανέμονται μεταξὺ πολλῶν καθηγητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεὶς τούτους καλῶς γνωρίζει, ἡ μετάβασις αὕτη δὲν εἶναι εὐχερής, ἀλλὰ λίαν δυσχερής. Ὅσον δὲ ἀνωριμώτερος εἶναι ὁ μαθητὴς (10 ἢ 11 ἐτῶν), τόσον ἡ διάρκεια τῆς προσαρμογῆς του καὶ ἡ δυσχέρειά του εἶναι μεγαλυτέρα.

γ) Εἶναι γεγονὸς πανθομολογούμενον ὅτι, παρὰ τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅταν ἐκ τῆς Δ΄ τάξεως ἢ τῆς προτεινομένης ὑπό τινων Ε΄ τάξεως γίνεται μετάβασις εἰς τὴν Μέσην ἐκπαίδευσιν, οἱ ἐναπομένοντες κατωτέρας ἀναπτύξεως καὶ προόδου μαθηταὶ εἰς τὴν Ε΄ καὶ Ϛ΄ τάξιν *διαρρέουσι*, ἐλάχιστοι δ' ἐξ αὐτῶν παραμένουσιν εἰς τὰς τάξεις αὐτάς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ πλεῖστον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν θὰ γεύεται τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν θὰ κατανοῇ οὔτε τὴν θείαν λειτουργίαν, οὔτε τὸ εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἑρμηνείαν εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν εἶναι δυνατόν, ὡς ἄλλοτε, νὰ καταμανθάνῃ ὁ μαθητής, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους.

δ) Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς προτεινομένης γνώμης, ὅτι δηλ. ἡμεῖς, σήμερον τοὐλάχιστον, ἔχομεν πλῆθος μέγα μαθητῶν ὑπὲρ τοὺς 80 πολλάκις εἰς μίαν τάξιν, καὶ θὰ ζητήσωμεν τὴν αὔξησιν τούτων διὰ τῆς ἐνωρίτερον εἰσδοχῆς των εἰς τὸ Γυμνάσιον; Οὐχὶ δὲ μόνον φρονῶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἕκτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου δέον νὰ γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἀλλ' ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας θὰ προέλθουν οἱ πολλοὶ καλοὶ ἐπαγγελματίαι, οἱ καλοὶ ἐργάται, οἱ καλοὶ καὶ ἐνάρετοι πολῖται, οἱ καλοὶ στρατιῶται καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος, ἐπιβάλλεται σήμερον νὰ αὐξηθῇ κατὰ *δύο* ἔτη ἵνα κατ' αὐτὰ καὶ ἡ ἀνθρωπιστικὴ ἀγωγὴ τῶν 80% τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ συμπληροῦται καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀγωγὴ αὐτοῦ μὴ ὑπολείπεται, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἀπαραίτητος σήμερον ἐπαγγελματικὴ προπαρασκευὴ καὶ ἀγωγὴ κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη *ἐμμέσως* παρέχεται καὶ *πρακτικῶς*. Καὶ ἐννοῶ πρακτικῶς καὶ ἐμμέσως τοῦτο, ὅτι δηλ. εἰς τὰς

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Γενικὴ ψυχολογία, ἔκδ. Δ΄, σελ. 147 ἑξ.

τάξεις αὐτὰς θὰ γίνεται διδασκαλία κατὰ κοινὸν πρόγραμμα μαθημάτων, τὸ πρῶτον μὲν ἔτος περὶ ἐπαγγελμάτων καὶ δὴ τῶν ἐπιχωριαζόντων, τοῦ γεωργοῦ, τοῦ κτηνοτρόφου, τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ἠλεκτρολόγου, τοῦ ἐμπόρου, τοῦ ὁδηγοῦ αὐτοκινήτων κλπ., κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος διδασκαλία περὶ τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων ἐργαλείων καὶ μηχανῶν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ τόπου, οὐχὶ βεβαίως ἐκ βιβλίων ἀλλ' ἐν τῇ πράξει κατὰ τὸ πρόγραμμα λ.χ. τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης.

Σημειωτέον ὅτι ἡ τοιαύτη ἀνωτέρα λαϊκὴ παιδεία εἰς ἄλλα κράτη πρὸ 30 καὶ πλέον ἐτῶν ἔχει εἰσαχθῆ. Οὕτως εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 1924 τριετὴς ἦτο ἡ τοιαύτη μετὰ τὸ 12ον ἔτος Δημοτικὴ ἀνωτέρα λαϊκὴ ἐκπαίδευσις, σήμερον δὲ ἐγένετο ὑποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ 16ου ἔτους.

Τοῦτο ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν εἶναι σήμερον δυσχερές, διότι ἡ προμήθεια τοιούτων ἐργαλείων εἶναι πολυδάπανος καὶ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, παρὰ τὴν διδασκαλίαν γεωργικῶν μαθημάτων εἰς τὰς διετεῖς παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, δὲν εἶναι ἐπαρκὲς καὶ σπανίζει. Διὰ τοῦτο, φρονῶ, ὅτι ἡ τοιαύτη ἄσκησις τῶν μαθητῶν θὰ γίνεται ὅπου ὑπάρχουν ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια τεχνικὰ εἰς τὴν ἕδραν τοῦ σχολείου. Εἰς αὐτά, κατὰ τὸ ἀπόγευμα οἱ μαθηταὶ θὰ μεταβαίνουν, ἵνα οἰκειωθῶσιν ἐκεῖ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων ἀναλόγως τοῦ διαφέροντός των καὶ τῶν κλίσεών των, καὶ ἐνδιατρίβουν περισσότερον εἰς τὴν τέχνην ἢ εἰς τὸ ἐπάγγελμα ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν ἐξερχόμενοι τοῦ σχολείου. Ὡσαύτως τοὺς ἐλλείποντας διδασκάλους τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν μαθημάτων δύνανται προσωρινῶς νὰ ἀντικαθιστῶσιν ἐμπειροτέχναι ἐκ τῶν ἐργοστασίων ἢ ἐργαστηρίων καλούμενοι εἰς τὸ σχολεῖον. Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα ὑποτροφίαι δέον νὰ παρέχωνται ὑπὸ τοῦ κράτους κατόπιν διαγωνισμῶν, ὡς τοῦτο γίνεται εἰς παρόμοια σχολεῖα Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ἱσπανίας.

39. Τὰ προβλήματα τοῦ Πανεπιστημίου. Τὰ σπουδαιότερα τῶν προβλημάτων τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς ἀλλαχοῦ εἰς μικρὰν ἡμῶν μελέτην[1] καὶ εἰς ὑποβληθὲν ὑπόμνημα πρὸς τὴν Σύγκλητον πρὸ τριετίας διελάβομεν καὶ ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὰ πεπραγμένα τῆς Κοσμητείας ἡμῶν, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐπαφὴ καὶ συνεργασία Πανεπιστημίου καὶ Κοινωνίας. Ὡς τὸ Πανεπιστήμιον σήμερον ἔχει, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Κοινωνίας, ἄνευ ἐπαφῆς καὶ συνεργασίας μετ' αὐτῆς, ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, οὐ μόνον τὰς ἀνάγκας ὀργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς παροχὴν εἰς τοὺς τροφίμους του ὅλων τῶν ἐφοδίων, ὥστε νὰ ἀποβῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν οὗτοι ἄριστοι ἐπιστήμονες εἰδικευόμενοι εἰς κλάδον τῆς

1. Πρβ. Γ. Σακελλαρίου, Τὰ προβλήματα τῆς Πανεπιστημιακῆς Ἐκπαιδεύσεως, Θεσσαλονίκη 1938.

ἐπιστήμης, ἣν ἐξέλεξαν, καὶ καλοὶ ἐπαγγελματίαι, ἀλλὰ πρὸ παντὸς καλοὶ κοινωνικοὶ ἡγέται, ἄξιοι νὰ κατευθύνωσι συνειδητῶς τὰς διαφόρους κοινωνικὰς λειτουργίας, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ παρὸν καὶ τὸ προσεχὲς μέλλον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Τὸ Πανεπιστήμιον, ὡς ἔχει σήμερον, θὰ ἐξαρτᾶται διαρκῶς ἐκ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ πτωχοῦ αὐτοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἐμβαλωματικῶς ἄνευ ζωῆς καὶ αὐτοδιαθέσεως θὰ φυτοζωῇ.

Τὸ Πανεπιστήμιον, ὡς τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν Ἵδρυμα, ἔχει τριπλοῦν σκοπόν· α) ***ἐπιστημονικόν***· β) ***ἐκπαιδευτικὸν (ἐπαγγελματικὸν)*** καὶ γ) ***ἐθνικόν.*** Ὁ πρῶτος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ· ὁ ἐκπαιδευτικὸς εἰς τὴν μεταλαμπάδευσιν τῶν γνώσεων καὶ δὴ διὰ τῆς αὐτενεργείας, τὴν κτῆσιν ἠθικῶν ἕξεων, ἰδανικῶν καὶ πεποιθήσεων, ὑφ' ὧν πρέπει νὰ ἐμπνέωνται οἱ μέλλοντες ὁδηγοὶ τῆς κοινωνίας· ὁ δὲ *ἐθνικὸς* ἀποβλέπει εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, *τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ τὴν ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ἐλευθέρων λαῶν δημιουργίαν πανανθρωπίνου πολιτισμοῦ, τῆς Ἑλλάδος πρωτοπορούσης.*

Ὁ πρῶτος σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται σήμερον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἀλλ' ὑπάρχει ἀνάγκη πολλαπλασιασμοῦ τόσον τοῦ «φυτωρίου ἐρευνητῶν ἐπιστημόνων», ὅσον καὶ τῶν κέντρων ἐρεύνης πάσης ἐπιστήμης· ὁ δεύτερος σκοπός, ὁ ἐκπαιδευτικός, δὲν γίνεται πάντοτε ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ὑγείας τῶν φοιτητῶν, διότι αἱ μὲν γνώσεις οὐχὶ πάντοτε δι' αὐτενεργείας παρέχονται, αἱ δὲ διακοπαὶ τοῦ θέρους εἶναι μακρόταται· ὁ δὲ τρίτος σκοπός, ἡ μόρφωσις τῶν φοιτητῶν μας εἰς ἠθικὰς προσωπικότητας, ἥκιστα ἐπιτυγχάνεται, διότι ὁ ἐσωτερικὸς βίος τοῦ Πανεπιστημίου δὲν εἶναι ὠργανωμένος. Καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπάρχοντες σύλλογοι τῶν φοιτητῶν δὲν βασίζονται ἐπὶ Καταστατικῶν καὶ Νόμων ὁριζόντων τὴν ἐσωτερικὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ζωὴν αὐτῶν, τὰ δικαιώματα καὶ ἰδίᾳ τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ἐπαφὴ δὲ φοιτητῶν καὶ Καθηγητῶν καὶ ὁδηγίαι πρὸς ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν τῶν πρώτων ἀνάπτυξιν, κατὰ κανόνα δὲν ὑπάρχει. Διὸ δὲν σπανίζουσιν αἱ *ἀπεργίαι* εἰς τὰ ἑλληνικὰ πανεπιστήμια.

Πρὸς ἐπίτευξιν καὶ τῶν τριῶν τούτων σκοπῶν τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῆς Κοινωνίας. Καὶ ἂν αὕτη ἀδιαφορῇ διὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔργον, τὸ Πανεπιστήμιον ὀφείλει ἀπαραιτήτως νὰ τείνῃ φιλικὴν τὴν χεῖρα πρὸς συνεργασίαν μετὰ τῆς Κοινωνίας. Εἶναι ἀνάγκη δὲ τὸ Πανεπιστήμιον νὰ συνενώσῃ τοὺς πολυαρίθμους αὐτοῦ *ἀποφοίτους*, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ὑποδεικνύωνται ἐκπρόσωποι αὐτῶν διακεκριμένοι, ἵνα συμβάλλωσι καὶ οὗτοι καὶ συνεργάζωνται πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ Πανεπιστημιακοῦ ἔργου.

Οὕτω θὰ δύνανται ἀπόφοιτοι τοῦ Πανεπιστημίου καὶ εἰς τὴν οἰκονο-

μικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Πανεπιστημίου νὰ συντελέσωσι καὶ μέλη Συμβουλευτικοῦ Σώματος, φροντίζοντα διὰ προβλήματα σχετικὰ πρὸς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Πανεπιστημίου, νὰ ἀποβῶσι, ὡς τοῦτο γίνεται εἰς πάντα τὰ ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανικὰ Κολλέγια καὶ δὴ περισσότερον εἰς τὰ ἐν Ἀμερικῇ ὑπερχίλια Κολλέγια καὶ Πανεπιστήμια.

40. Αἱ ἐξετάσεις. Κατ' ἔτος γίνεται ἀπώλεια χρόνου *δύο περίπου μηνῶν* διὰ τὰς εἰσιτηρίους καὶ τὰς τμηματικὰς ἐξετάσεις τοῦ Ὀκτωβρίου. Ὁ πολυτιμότατος οὗτος χρόνος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κερδηθῇ ἂν αἱ εἰσιτήριοι διεξήγοντο κατὰ Ἰούνιον μῆνα εὐθὺς μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων ἢ καὶ πρὸ αὐτῶν, ὡς ἄλλοτε διέλαβον[1], καὶ ἐλεγχομένης οὐ μόνον τῆς εἰς τὰ γράμματα ἐπιδόσεως τῶν ὑποψηφίων ἀλλὰ καὶ τῆς διαγνώσεως τῆς ὅλης προσωπικότητος τούτων καὶ τῶν προσόντων καὶ ἱκανοτήτων τῶν μελλόντων διδασκάλων τοῦ Ἔθνους. Ἡ σημερινὴ κατάστασις δὲν βοηθεῖ παρὰ μόνον τοὺς ἐμπόρους τῆς παιδείας καὶ διευθυντὰς τῶν ἰδιωτικῶν φροντιστηρίων. Αἱ δὲ τμηματικαὶ ἐξετάσεις θὰ ἠδύναντο νὰ γίνωνται καθ' ἑξάμηνον γραπτῶς καὶ δὴ κατὰ τὴν πρώτην ὥραν διδασκαλίας κατὰ τὸ τελευταῖον μάθημα τοῦ ἑξαμήνου.

41. Εἶναι ἀνάγκη ἱδρύσεως δι' ἑκάστην Σχολὴν **ἀναγνωστηρίου καὶ βιβλιοθήκης** φοιτητῶν, οὕτως ὥστε οὗτοι κατὰ τὰς ὥρας, καθ' ἃς δὲν διδάσκονται, ὑποχρεωτικῶς νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰς οἰκείας ἐν τῷ Σπουδαστηρίῳ θέσεις των, σπουδάζοντες ἐκ τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν συγγενῶν Σπουδαστηρίων καὶ Ἐργαστηρίων θὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸ οἰκεῖον Σπουδαστήριον.

42. Εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν πρέπει νὰ γίνῃ διαχωρισμὸς εἰς τρία τμήματα: α) τὸ Φιλοσοφικόν, β) τὸ Φιλολογικὸν καὶ γ) τὸ Ἱστορικὸν καὶ Ἀρχαιολογικόν, δι' ἕκαστον τῶν ὁποίων πρέπει νὰ συγκεντρωθῶσι αἱ συγγενεῖς χωρισταὶ βιβλιοθῆκαι, λ.χ. τοῦ Ψυχολογικοῦ Ἐργαστηρίου, τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τοῦ Φιλοσοφικοῦ Σπουδαστηρίου διὰ τὸ πρῶτον τμῆμα.

Εἰς τὸ ἀπώτερον δὲ μέλλον θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ νῦν Πειραματικὸν Σχολεῖον νὰ συγκεντρωθῇ τὸ Φιλοσοφικὸν τμῆμα τῆς Σχολῆς, μεταφερομένου εἰς κατάλληλον πλησίον τῶν Ἀθηνῶν κτίριον τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖον, ὡς σήμερον λειτουργεῖ, εἶναι ἓν Κλασσικὸν Γυμνάσιον διὰ τὰ τέκνα τῶν προνομιούχων τῆς Ἀθηναϊκῆς *κυρίως* ἀριστοκρατίας.

---

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, ἐπιστ. περιοδ. «Προμηθεύς», ἔτος Β', τεῦχ. 2ον, σελ. 37.

43. Αἱ ὧραι διδασκαλίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνωσι τὰς 18 ἑβδομαδιαίως περιοριζομένης τῆς ἀκροαματικῆς διδασκαλίας εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ αὐξανομένων τῶν φροντιστηριακῶν ἐργασιῶν τῇ ἐποπτείᾳ τῶν καθηγητῶν ἢ ὑφηγητῶν, ὑποχρεουμένων νὰ παρευρίσκωνται ἐν τοῖς σπουδαστηρίοις καὶ Ἐργαστηρίοις τουλάχιστον τρεῖς (3) ὥρας ἡμερησίως διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

44. Ἡ ὕλη τοῦ προγράμματος πρέπει νὰ γίνῃ *ἑξαμηνιαία*, οὕτως ὥστε ἀποτυγχάνων φοιτητής τις νὰ μὴ χάνῃ ὁλόκληρον ἔτος. Οὕτω καὶ αἱ περίοδοι τῶν ἐξετάσεων θὰ ἐλαττωθῶσι καὶ ὁ ἀγὼν περὶ αὐτὰς θὰ ἐκλείψῃ.

45. Ὁ αὐξανόμενος κατ' ἔτος ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ἐπιβάλλει τὴν ἵδρυσιν τρίτου ἢ καὶ τετάρτου Πανεπιστημίου[1]. Ἂν τοῦτο δὲν εἶναι ἐφικτόν, εἶναι ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος τοῦ Πανεπιστημίου, τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καθηγητῶν καὶ ὑφηγητῶν, ὥστε ἑκάστη τάξις νὰ μὴ ἔχῃ περισσοτέρους τῶν 50 φοιτητῶν, καὶ τῆς παροχῆς μέσων καὶ ἀνέσεως πρὸς ἔρευναν καὶ μελέτην εἰς τὰ φυτώρια τῶν ἐπιστημόνων καὶ μελλόντων καθηγητῶν, οἷοι εἶναι οἱ ἐπιμεληταὶ Κλινικῶν, Ἐργαστηρίων καὶ οἱ βοηθοὶ Ἐργαστηρίων καὶ Σπουδαστηρίων.

46. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἤθους πνευματικῶν ἀνθρώπων καὶ ἡγετικῶν στελεχῶν τῆς κοινωνίας μετὰ φρονήματος ἐθνικοῦ, ἐπιβάλλει τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῶν φοιτητῶν ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν καὶ τὴν ὁδηγίαν τῶν καθηγητῶν δι' ἑκάστην τάξιν. Ἡ ὁδηγία αὕτη καὶ κατεύθυνσις τῶν φοιτητῶν εἰς τὴν ὅλην ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διαβίωσιν καὶ *ἀπεργίας τῶν φοιτητῶν* θὰ προλαμβάνῃ καὶ εἰς τὴν ἐξάγνισιν τῆς Πανεπιστημιακῆς ἀτμοσφαίρας θὰ συντελῇ καὶ τοὺς φοιτητὰς πρὸς τὸν Ἐθνικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν σκοπὸν τοῦ Πανεπιστημίου θὰ κατευθύνῃ. Πρὸ 15ετίας ἐγένετο νόμος καὶ συνεστήθησαν ἐπιτροπαὶ ἐκ καθηγητῶν ὀργανώσεως καὶ ἐποπτείας τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῶν φοιτητῶν. Ὁ νόμος οὗτος ἐκρίθη τότε ἄριστος παρὰ ἐχθρῶν καὶ φίλων πρὸς τὸν εἰσηγητὴν αὐτοῦ. Πλὴν τότε ἐθεωρήθη ὅτι ἀκαίρως οὗτος εἰσήχθη. Σήμερον δέ, καίτοι παρῆλθον 15 ἔτη, δὲν ἠξιώθη κἂν συζητήσεως καὶ βελτιώσεως, ἵνα προσαρμοζόμενος εἰς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας καὶ συνθήκας, τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὡς ἄνω τριπλοῦ σκοποῦ τῆς Πανεπιστημιακῆς μορφώσεως.

---

1. Ἂς σημειωθῇ ὅτι ἐν N. Κορέᾳ μὲ πληθυσμὸν 22 ἑκατομμυρίων ὑπάρχουν 18 Πανεπιστήμια, ἐν Seoul δέ, τῇ πρωτευούσῃ, 6 Πανεπιστήμια.

47. Ὁ ὑπερπληθωρισμὸς τῶν γυναικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐπιβάλλει τὸν διορισμὸν γυναικὸς *συμβούλου καὶ κοσμήτορος*, γυναικὸς ἀνωτέρας ἀναπτύξεως καὶ ἀμέμπτου ἤθους πρὸς ὁδηγίαν καὶ διαφωτισμὸν τοῦ γυναικείου κόσμου τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἑλληνοπρεπῆ καὶ χριστιανικὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωήν.

48. Ἡ πρακτικὴ ἄσκησις τῶν μελλόντων καθηγητῶν καὶ ἐπιστημόνων. Ἡ διδακτικὴ εἶναι θεωρία καὶ τέχνη. Ἡ δὲ τέχνη δὲν διδάσκεται μόνον, ἀλλὰ δι' ἀσκήσεως καὶ πόνου καὶ κατόπιν μακροῦ χρόνου μανθάνεται. Ὅθεν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς τέχνης τοῦ διδάσκειν ὑπὸ τῶν μελλόντων διδασκάλων τοῦ Ἔθνους ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει εἶναι ἀνάγκη οὐ μόνον παρακολουθήσεως ὑπὸ τῶν τελειοφοίτων τῆς διδασκαλίας διαφόρων καθηγητῶν, εἰς τὸ Πειραματικὸν σχολεῖον ἐπὶ ἓν τοὐλάχιστον ἑξάμηνον, ἀλλὰ καὶ διεξαγωγῆς ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸ δεύτερον ἑξάμηνον ἐνώπιον τῆς ὁμάδος των καὶ τῶν οἰκείων καθηγητῶν καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου. Ἡ τοιαύτη ἄσκησις δύναται νὰ γίνεται ἐν ἀνάγκῃ καὶ εἰς ἄλλα πρότυπα σχολεῖα. Μετὰ τὴν ὑποδειγματικὴν δὲ διδασκαλίαν θὰ ἐπακολουθῇ συνεδρία διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ παραστάντος καθηγητοῦ ἢ τοῦ Διευθυντοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ κληθοῦν νὰ ἐκφέρωσι γνώμην καὶ οἱ παραστάντες ἐξ ἑκάστης ὁμάδος κατὰ τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἐν τέλει ὁ διευθύνων τὴν συνεδρίαν θὰ ἐκφέρῃ τὴν τελικὴν κρίσιν.

Εἰς τὴν ἀπονομὴν δὲ τοῦ πτυχίου τῆς *παιδαγωγικῆς καταρτίσεως* ἑνὸς τελειοφοίτου θὰ πρέπῃ νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ γνώμη τοῦ παρακολουθοῦντος καθηγητοῦ καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου καὶ τοῦ καθηγητοῦ τῆς παιδαγωγικῆς. Ταῦτα πάντα ἀπαιτοῦσι τὴν ἐπὶ ἓν εἰσέτι ἔτος μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ πτυχίου παράτασιν τῶν σπουδῶν τῶν φοιτώντων εἰς τὰς καθηγητικὰς σχολάς. Παρομοία προπαιδεία θὰ γίνεται καὶ τῶν μελλόντων ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικῶν διὰ τῆς ἐπὶ τόπου ἐπισκέψεως ἀρχαιολογικῶν χώρων, ἀναλύσεως τῶν καλλιστευμάτων καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν γνωριμίας μὲ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ ἀρχαιολογικοὺς τόπους, ἔνθα ἡ Ἑλλὰς ἐδοξάσθη καὶ ὁ πολιτισμός της ἤνθησε.

49. Τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα. Ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ὡς παρέχεται σήμερον τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα, τὰ κριτήρια τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἀπονομὴν τοῦ διπλώματος τούτου, εἶναι λίαν χαμηλά, μολονότι ὁ νόμος ὁρίζει ὅτι ἡ διατριβὴ δέον νὰ εἶναι ἐπὶ πρωτοτύπου θέματος προάγοντος τὴν ἐπιστήμην. Κατὰ πόσον τινές, ἂν μὴ περισσότεραι τῶν διατριβῶν, εἶναι πρωτότυποι, δύναται πᾶς τις νὰ κρίνῃ. Διὰ ταῦτα φρονῶ ὅτι ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ δέον νὰ γίνεται ἐπὶ θέματος πρωτοτύπου παρεχομένου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀπαιτοῦντος

τοὐλάχιστον ἐτησίαν ἔρευναν, διεξαγομένην ὑπὸ τὴν συνεχῆ παρακολούθησιν τοῦ καθηγητοῦ, ἀπαραιτήτως δὲ κατοχὴ ὑπὸ τοῦ ὑποψηφίου, παρὰ τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν, δύο ἢ τοὐλάχιστον μιᾶς ξένης γλώσσης.

50. Τὸ Πανεπιστήμιόν μας εἶναι καιρὸς νὰ ἀποκτήσῃ τὸ Τυπογραφεῖόν του καὶ πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἐντύπων τῶν σχολῶν καὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οἰκονομίαν ἀρκετῶν χιλιάδων κατ' ἔτος καὶ πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας διὰ πολλούς, πτωχοὺς φοιτητάς μας καὶ πρὸς ἔκδοσιν τῶν βιβλίων τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν ἀπαραιτήτων ἐγγράφων ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν γονέων τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν ἀποφοίτων.

51. Ὡσαύτως δέον νὰ ἀποκτήσῃ τὸ Πανεπιστήμιον τὸ **Πανεπιστημιακόν του βιβλιοπωλεῖον,** ἐπωφελὲς διὰ τοὺς φοιτητὰς καὶ διὰ τοὺς καθηγητάς.

52. Τὸ Πανεπιστήμιον στερεῖται ἑνὸς **ταχυδρομικοῦ γραφείου** πρὸς διευκόλυνσιν τῶν 6.000 φοιτητῶν, τῶν καθηγητῶν του καὶ τῶν ὑπαλλήλων του. Πρὸ τριετίας αἱ ἀνάγκαι αὗται ὑπεδείχθησαν εἰς τὴν Σύγκλητον, ὑπὸ τοῦ γράφοντος, ἐξευρέθη δ' ἐπίσης ὁ κατάλληλος χῶρος πρὸς τοποθέτησιν καὶ τῶν τριῶν ὡς ἄνω ἱδρυμάτων, ἐπροθυμοποιήθη τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐγκατάστασίν των, πλὴν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐγένετο.

53. Τέλος, ἵνα λειτουργῇ εὐρύθμως καὶ πλήρως τὸ Πανεπιστήμιον, ἀναγκαῖον εἶναι ὁ πρύτανις νὰ ἐκλέγηται ἐπὶ τριετεῖ τοὐλάχιστον θητείᾳ, αὐξηθῶσι δὲ τὰ δικαιώματά του καὶ μὴ παραμένῃ ὡς σήμερον, μόνον Primus inter pares.

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτατα τῶν προβλημάτων τῆς Παιδείας, ἅτινα χρήζουσιν ἀμέσου λύσεως. Ἐναπομένουσι πρὸς ἐξέτασιν τὰ προβλήματα τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων, τοῦ προγράμματος καὶ ἄλλα ἀνήκοντα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ Διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ